II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 19.

אבאנאמענטס פרייז יעהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1,50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

קראקויא, אייר תר"ס. נומר 19. Krakau, 10 Mai, 1900.

אבאנאמענט אויף דעם „יוד"

עס ווערט ווייטער אנגענומען אבאנאמענט אויף דעם „יוד" פון 1־טען יאנואר צו די פרייזען וועלכע זענען אבען אויפגעגעבען, און

פון 1 אפריל ביז ענדע יאהר צום פרייז פון 4 רובעל.

ווער עס אבאנירט „דעם יוד" פון 1 אפריל ביז ענדע יאהר, קען ארייןשיקען דאס געלד אויך אין 2 ראטען: ביים אבאנירען: 2 רובעל, און דעם 1 יולי 2 רובעל. אויף פערלאנג קען ער שוין בעקומען „די פאלקסגעשיכטע" פון גרעץ פאר 1 רוב' (מיט פארטא 1,50 ר' געבונדען 1,60 ר' מיט פארטא 2,10 ר') ווען ער צאהלט איין די 4 רוב' פאר „דעם יוד" מיט אמאל, אדער ביים איינצאהלען פון דער 2 ראטע.

די אבאנענטען וועלכע שיקען ארייך די 2 ראטע בעטען מיר אויפצוגעבען די נומער פון דעם באנדעראל.

די אדמיניסטראציאן.

וואס הערט זיך מיט דער באנק?

וואס הערט זיך עפּיס מיט דער באנק? — די פראגע הערט כמעט יעדער ציוניסט אומעטום, וואו עס קומט איהם נור פאר צו מאכען א שמועס פון ציוניזם און פון ציוניסטישע אינטערעסען. און יעדער ציוניסט בלייבט שטעהען ביי דער פראגע פערמישט, ער ווייסט ניט און האט ניט וואס צו ענטפערען.

איך מוז מודה זיין אז די פראגע בריינגט מיר אין גרויס פערוואונדערונג: סטייטש נאך דארף מען הערען אזעלכע פראגען? נאך געפינען זיך יודען וואס ווייסען ניט וואס עס הערט זיך מיט דער יודישער באנק?

גאר פון דער אנדערער זייט בערעכען איך, אז איך האב גאר ניט צו דעם פּשוט'ן עהרליכען יודען, וועלכער פרעגט מיך די שאלה, געוויס מיט'ן גאנצען הארצען, וועלכער האט אפשר אליין פון זיין לעצטען ביסען אבגעשפּארט און געקויפט א פאר אקציעס פון דער באנק. מעהר, פיעל מעהר דארף מען אנפאלען אויף יענע אונזערע יודישע פריצים, וואס מאכען זיך פון אונזער באנק און פון אלע אונזערע ענינים אזוי ווענינ. אז עס אינטערעסירט זיי אפילו ניט צו פרעגען: וואס הערט זיך מיט דער באנק; מעהר דארף מען זיך אויפרעגען נעגען יענע יודען וואס א דאנק זייער פוילקייט און נאכלעסיגקייט געפינען מיר זיך יעצט אין דער לאגע אז מיר האבען אויף דער שאלה פון אונזערע פשוט'ע ברידער ניט וואס צו ענטפערען.

יא, ס'איז א גרויסער וועהטיג, א וועהטיג איבער'ן גאנצען לייב צו זעהען די קאלטבלוטיגקייט פון אונזער יודישען עולם צו אזא כלל-זאך ווי די יודישע קאלאניאל באנק, וואס לכל הדעות שטעקט אין איהר די הויפּט־קראפט פון אלע אונזערע האפנונגען אויף די צוקונפט. מע קען צווייפלען צי וועט די באנק זיין אימשטאנד אונז אויסלעזען פונ'ם גלות, טאקי גיך און באלד, אזוי ווי עס מיינען א טהייל פון די פאליטישע ציוניסטען, עס קען אבער קיינער דרינגען ניט צווייפלען אז די באנק, בעת זי וועט שוין ווערטה זיין צו טראגען דעם נאמען: יודישע קאלאניאלבאנק, וועט שטארק פערגרעסערען דעם ישוב אין ארץ־ישראל און אז זי וועט איבער־הויפּט זיין א נויטה־קאסע פאר'ן גאנצען יודישען פאלק.

און נאך דעם אלעמען האבען מיר אזוי פיעל געפיהל פאר דער באנק, אז נאכ'ן גאנצען געטומעל האט זיך קוים אויספערקויפט 300 טויזענד אקציעס דאס הייסט בסך הכל א זיעבענטיל פון אלע אקציעס און אפילו פאר די 300 טויזענד אקציעס איז נאך אויך ניט אריינגעטראגען אין גאנצען דאס געלד, נאר מעהר ניט ווי א קארגער מיליאן רובעל, דאס הייסט אז נאך א פאר יאהר ריעזען-ארבייט, נאך די אלע כחות וואס אונזערע ציוניסטען האבען זיך אנגעשטרענגט האט די באנק קוים איינגעקאסירט א צוואנציגסטייל פון איהר גרונד־קאפּיטאל. היינט וואס האט מען צו ענטפערען אויף דער שאלה: וואס הערט זיך מיט דער באנק? נאטירליך מיט אזא קליינער סומע קען די באנק ניט אנהויבען ארבייטען און זי מוז דעריבער האלטען דאס געלד אין די בענק אויף 4 פראצענט און שרייבען ברידוליך צו די ציוניסטען...

מע מוז אין זיך האָבען אַ גאַנצען יַם פון יודישע געפיהלען, מע מוז אין זיך האָבען אַ פלאַמענדיג יודיש האַרץ אַז מע זאָל נאָך אַזוינע טרויעריגע ערפאַהרונגען ניט אַראָבפאַלען אין גאַנצען פון דער אֱמוּנָה אַז אונזער פאָלק וועט האָטש אַ מאָל ווערען מיט לייטען גלייך, אַ פאָלק וואָס איז אַזוי שטומפף צו זיינע אייגענע אינטערעסען. אַ פאָלק וועלכעס איז ניט אימשטאַנד פון זיינע 10 מיליאָן נְפָשות צונויפנעמען אויף אַ כְּלַל עִנְיָן, אויף אַ נויטה־קאַסע פאַר'ן גאַנצען פאָלק, קיין 20 מיליאָן רובל אין איין טאָג — קען אַזאַ פאָלק האָבען דאָס רעכט צו רעדען פון פרייהייט, פון זעלבסטשטענדיגקייט?

די באַנק איז אַלזאָ געווען און איז דער גראַדוסניק מיט וועלכען מע קען פרובען די היטץ פון אונזער פאַטריאָטיזם; די באַנק איז געווען און איז די מאָס מיט וועלכער מע קען אָבמעסטען די פעהיגקייט פון אונזער פאָלק צו זיין דאָס וואָס עס וויל זיין און מיר מוזען מיט געבראָכענע הערצער מוֹדֶה זיין אַז די פראָבע האָט אונז דערווייל קיין גוטע פרעהליכע רעזולטאַטען נישט געגעבען!

די באַנק עקזיסטירט און וועט נאַטירליך מיט דער צייט קומען צו'ן איהר ציעל; פריהער אָדער שפּעטער וועט מִסְתָּמָא קומען די צייט ווען מיר וועלען שוין קענען קלאָר יעדען ענטפערען: וואָס עס הערט זיך מיט דער ציוניסטישער באַנק, אָדער ריכטיגער מיר וועלען שוין פערשפּאָרען ענטפערען ווייל יעדער וועט בְּמֵילָא וויסען, עס וועט זיך לאָזען הערען.... אָבער ברידער בערעכענט די חֶרפה וואָס דאָס איז פאַר אייך, פאַר אונז אַלע אַז די וועלט וועט געוואָהר ווערען מיט וועלכע קָרְבָּנוֹת פון יְחִידִים — די באַנק איז געגרינדעט געוואָרען!

און דאָס האַרץ ווערט נאָך מעהר צוגאַנגען פאַר וועהטיג, ווען מיר זעהען ווי אַזוי עס געהט פאָר ביי אַנדערע קלענערע פעלקער, איבער וועלכע מיר ערלויבען זיך אָפטמאָל הוֹזק צו מאַכען און שטאָלצירען געגען זיי מיט אונזער 4־טויזענד־יעהריגער קולטור; ווי אַזוי ביי זיי, ביי די קליינע ניט־קולטורנע פעלקער, הייסט עס, איז אין יעדען יָחִיד פאַראַנען מעהר פאָלקסליעבע ווי אין אַ געוויסען טהייל אפילו פון אונזערע גִבּוֹרִים, די ציוניסטען, ווי ביי זיי צוזאַמענקלויבען אַזאַ קאַפּיטאַל ווי אונזערע באַנק פאָדערט איז טאַקי בֶּאֱמֶת אַ פראַגע נור פון איין טאָג און קיינער רעכענט זיך עס גאָר ניט פאַר אַזאַ גרויסען פערדיענסט ווען ער טראָגט ביי מיט אייגען געלד אָדער מיט מיה ביים זאַמלען.

איהר וועט מיר אֶפְשַׁר זאָגען: יודען זענען אָרים, יודען האָבען ניט דאָס רעכט אָבצורייסען פון זייערע פאַמיליען און אַוועקגעבען אויף כְּלַל־זאַכען. דערויף האָב איך 2 תְּשׁוּבוֹת: 1) ווען אונזער פאָלק יִשְׂרָאֵל וואָלט געוויס געווען אַ פאָלק פון מענשען ניט פון געפאַלמעסטע מוּמִיעס, דאַן וואָלטען זיך נאָך געפונען צווישען יודישע גְבִירִים אַזוי פיעל קינדער פון זייער אוּמָה, וואָס וואָלטען געקענט צושטאַנדע ברייגנען אַ באַנק פון 20 מיליאָן רובעל, וועלכע זענען דאָך יערענפאַלס ניט בלויז אויף צו פערפאַלען. האָבען דאָך אונזערע נְגִידִים גענוג געלט צו געבען אויף אינסטיטוציאָנען וועלכע זענען וויכטיג פאַר'ן לעבען פון אַנדערע פעלקער.

און 2) איז אַפילו אונזער מאַסע, דאָס הייסט די קליינע סוחרים'ליך און משרתים'ליך, ביי זייער ווירקליכער אָרימקייט גאָר ניט אַזוי קַמְצָנִיש אויף — נ י ט ־ י ו ד י ש ע זאַכען און ווער שמועסט אויף אייגענע פערגעניגען. פאַר וואָס זשע שטעהען מיר אַזוי נידריג אַז גראַדע אין יודישע אַנגעלעגענהייטען טרעט אַרויס דאָס גאַנצע קַמְצָנוּת? פאַר וואָס געפינען זיך ביי אונז ניט קיין יודען וואָס זאָלען טאַקי דערפון אַליין שעפּען חיות ווען זיי גיבען אויף כלל־זאַכען, ווען זיי העלפען מיט, דער בעפרייאונג פון זייער פאָלק?

איז עס אמת וואָס אַנדערע, געוויס ניט קיין גוטע פריינד, זאָגען: אַז מיר זענען שוין אויסגעמאַרהעוועט פון יעדער נאַציאָנאַלער זאַפט, אַז די ווערטער: "יודיש פאָלק", "יודישע נאַציע" איז ניט מעהר ווי אַ זייפענבולבע, אַ אויסגעבלאָזען אֵיי, אָדער עפּיס אַ שאָטען פון אַלטע פערפלויגענע צייטען, וועלכע וועלען שוין צוריק ניט אומקעהרען און יעצט זענען מיר ניט מעהר ווי מֵתִים אויפ'ן עוֹלָם הַתּוֹהוּ?

אוי שרעקליך, שרעקליך איז דער געדאַנק!..

משה קליינמאַן.

פעלעטאָן.

אין חָלוֹם.

אַ בָּאבֶּע מַעֲשֶׂה פון מְשִׁיחַ'ס צייטֶען.

II.

דֶער אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל־יוד.

געוועזען טאַקי אויך שבתענאַכטס, נאָר אָסיען־צייט, טיעף־טיעף אָסיען... אַ רעגען מיט אַ פרעסטיל. אַזוי ווי אין פסוק שטעהט פינסטער און גליציג און אַ ניזאָוועער ווינדטיל דערצו... אַ גן־עדן, אַ חיות עס נעמט דורך ביז'ן ביין. און געוועזען איז דאָס טאַקי סך־הכל אין אַ וואָך אַרום נאָכ'ן פאַלומיסאַק מיט די פיש.. מילא שלאָפען, פאַרשטעהט־זיך, האָט מען ניט געטאָ־ט... אַ קיצור, אָנגעטהין מיין טהייערען סאָפען־פעלץ פון די קעצענע סויבלען, גוט אונטערגעגאַרטעלט זיך, אַ פייף געטהון מיין לא־יחרץ און אַריינגעקראָכען אינאיינעם מיט איהם אין סטאַראַזשקע. מיין לבנה'ילע זאָל לעבען ניטאָ: זי האָט פיינר אַ ניזאָווען ווינדטיל... איז זיץ איך מיר אין סטאַראַזשקע און בורציע מיר אונטער דער נאָז אַ שטיקיל זמירות מישטיינגעזאָגט... ווי זאָגט ער דאָרטען? חדש ששוני אל נא — באַניי מיין פרייד, גאָטעניו! לחם לאכול — אבי, זאָגט ער, רבונו של עולם, פון הונגער ניט שטאַרבען, ובגד ללבוש — און אין אייגענע תכריכים, אוי פאָטער־האַרציגער, בעגראָבען ווערען... און אַז שוין גאָר גוט איז אַ סך נעביך דאַרף אַ יוד?

אַ בי — אַ בי — אַ ביסעלע בראַנפען
מיט אַ שטיקעלע לעקאַך...

אָה־אָה־אָה! כל זמן מע לעבט ווילט זיך... אַ קיצור זיץ איך אין סטאָראַזשקע... נאָר איך פיהל אַז ס'פאַלט אויף מיר־אָן אַ גענעץ — עס צורייסט מיר ממש דאָס מויל... „ישראָליק — זאָג איך צו זיך אַליין — געוענק, זאָג איך, נאָר ניט שלאָפען.. פערגעס ניט דעם פסוק וזכרנו את הדגה,— דעם פאַלומיסאַק הייסט עס מיט'ן העכט... נאָר שאַ! — מיר דאַכט זיך אייטיצער געהט... האַ? מע רופט מיך... איך טהו אַ קוק און בין נשתומם געוואָרען נעבען דער סטאַראַזשקע שטעהט אַ א ר ץ ־ י ש ר א ל ־ י ו ד! טאַטעניו! אַ ירושלמי מיט אַלע פיץ־פיצליך — אין אַ חאַלאַט מיט אַ גרינעם גאַרטעל, דעם קאָפּ פערוויקעלט מיט אַ האַנדטוך אין רויטע און ווייסע פאַסען — אַ פאָרמאַלנער ירושלמי... דער פנים זיינער אַ אויסגעדאַרטער ווי אַ שטיקיל פאַרמעט, נאָר אויגען אַ פאָר לייכטען, בליסטשען אַזוי ווי די האָלאָוועשקעס...

— ישראליק! — זאָגט ער און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ — ישראליק, דו שלאָפסט?

— נאַט אייך אַ נייעס! — טראַכט איך מיר — אַ ירושלמי אין רעדט פראָסט יודיש אָהן אַ וואָרט תרגום־לשון...

— דו שלאָפסט, ישראָליק! — זאָגט ער ווידער אַ מאָל און ער קוקט מיר גלייך אין פנים אריין אַזוי רחמנותדיג, אומעדיג אַז עס נעמט מיך אָן ביי'ם האַרצען....

— פונוואַנעט — קלעהר איך — האָט ער זיך גענומען אין מיט'ן דרינען ביי אונז אין הושענאַוועקע? און עס קומט מיר אריין אין קאָפּ אַז מע דאַרף איהם שיקען צום רב ווי דער מנהג איז מיט ארץ־ישראל־יודען.

נאָר דער ירושלמי אַפּנים שטויסט זיך־אָן וואָס איך קלעהר:

— צום רב, מיינסטו? — מאַכט ער צו מיר — איך בין שוין געוועזען ביים רב. איך האָב אפילו פריהער געוואוסט אַלץ וואָס ער וועט מיר ענטפערען...

— איהר קלייבט — פרעג איך — נדבות אויף ארץ ישראל? טאָ וואָסזשע געהט איהר אַרום ביי נאַכט?

— נדבות אויף ארץ ישראל? — זאָגט ער, און זיין פנים ווערט מיט אַ מאָל אַזוי העל און ליכטיג, גלייך ווי עס וואָלט אויף איהם אין דער מינוט געפאַלען די ש י י ן פון מזרח־זייט, — יאָ, ישראליק, איך קלייב נדבות; ווייסטו אָבער וואָסערע? ניט קיין קופערנע, ניט קיין זילבערנע... ניין, ישראליק, איך קלייב גוטע, ערנסטע יודישע הערצער, ריינע ליכטיגע יודישע געדאַנקען, טיעפע, הייסע, כשרע, אמת־יודישע געפיהלען... און געהען געה איך אַרום טאַקי נור

דאס לעבען פון די יודישע עמיגראנטען אין לאנדאן.

(פֿון רוסיש נאָך ראַפֿאַלאָוויטש בעאַרבייט פֿון א. ע.).

(ענדע)

אין גאַנץ איסט־ענד געפֿינט איהר אֶפְשַׁר אין גאַנצען הונדערט וואַרשטאַטען, אין וועלכע דעם אַרבייטער'ס מַצָּב איז נאָך ווי עס איז צו דערטראָגען. ערגער פֿאַר אַלין איז צו אַרבייטען ביי אַ שניידער אַ אָרימאַן, וועלכער האַלט אין גאַנצען 5—6 אַרבייטער: אַזא שניידער בעוואהנט אין גאַנצען איין חֶדר, וואו עס דרינגט ניט אַריין קיין שיין פֿון דער זון, וואו דעם שניידערס פֿאַמיליע אין איינעם מיט די אַרבייטער פֿערברייננגען דעם גאַנצען טאָג און די גאַנצע נאַכט. אין דעמזעלבען חדר ווערט געקאָכט, גענעסען, געשלאָפֿען און געאַרבייט. פֿון אַזעלכע וואַרשטאַטען נעהמען זיך די שרעקליכסטע קראַנקהייטען. דאָרטען ווערט אונמענשליך לאַנג געאַרבייט און די אַרבייטס־לויהן איז אַזוי ניעדריג, דאָס דער אַרבייטער איז ניט אימשטאַנד זיך אַפִּילוּ זאַט אָנצועסען דערפֿון. דער בַּעַל־הַבַּיִת פֿון אַזאַ וואַרשטאַט סטאַרעט זיך מיט אַלע כֹּחות, וואָס לענגער צו פֿערהאַלטען ביי זיך אַזעלכע דערשלאָגענע אַרבייטער, וואָס פֿערקויפֿען זייער כֹּחַ כִּמְעַט פֿאַר גאָר נישט. ער לאָזט זיי ניט צו זיך אויס צו לערנען די גאַנצע אַרבייט, ווייל ער האָט פַּחַד, דאָס ווען זיי וועלען קענען די גאַנצע אַרבייט וועלען זיי פֿון איהם אַוועקגעהן. אין אַ זעלכע וואַרשטאַטען געפֿינט איהר אַרבייטער וואָס פלעטען נור וועסטען און קענען ניט אויספלעטען אַ ראָק, אַנדערע נייען נור קנעפליך, אַ דריטער מאַכט לעכער א. ז. וו. די קאָמיסיע פֿון פּאַרלאַמענט וועלכע האָט אויסגעפֿאָרשט די לאַגע פֿון די אַרבייטער אין די דאָזיגע וואַרשטאַטען בעשרייבט אין שרעקליכע פֿאַרבען דאָס לעבען פֿון די אונגליקליכע עמיגראַנטען, וואָס פֿאַלען אַריין אין די הענד פֿון שוויצזיסטעס. מען האָט געזעהן, ווי אַרבייטער פֿון אַזעלכע וואַרשטאַטען דעקען זיך צו מיט די קליידער פֿון זייערע קונדען, אום אַביסיל צו דערוואַרעמען דאָס פֿערפֿראָרענע לייב. הערר מאָנריאָ דערצעהלט, דאָס ער האָט געזעהן, ווי מען האָט צוגעדעקט אַ קינד, וואָס האָט געקראָגען אַ אַנשטעקענדע קראַנקהייט מיט די קליידער פֿון די קונדען. איין אַנדערער דערצעהלט, דאָס אין אַ קאַמער וואָס איז געווען 4 אַרשין די ברייט און 6 די לענג האָט זיך אויפֿגעהאַלטען אַ פֿאַמיליע פֿון אַכט מענשען. ביי טאָג זענען געקומען אַרבייטען נאָך 10 אַרבייטער, און עס פֿלעגט אויסקומען, דאָס אַקעגען נאַכט פֿלעגט זיין אין דער קאַמער 18 פּאַרשוין. 3—4 גאַזברענער בעלייכטען דעם חדר, און אַ אַלטען אייווען ברענט אַ הויפעל שטיינקויהלען, די פּאָמוניצע שטעהט אין מיטען שטוב, ניט פֿערדעקט און אין שטוב איז ניט אַריין צו געהן פֿאַר'ן שטיקענדעם אַויר. מען קען זיך לייכט פֿאָרשטעלען ווי אַזאַ לעבען ווירקט אויף די געזונדהייט פֿון האַלב פֿערהונגערטע עמיגראַנטען! אין איין אַנדער וואַרשטאַט, וואו עס אַרבייטען פֿרויען און מענער, געפֿינט זיך דער בֵּית־הַכִּסֵּא אין דעמזעלבען חדר, וואו עס ווערט געאַרבייט, די פֿרויען אַרבייטען דריי טריט ווייט פֿון דאָרטען, און ער געפֿינט זיך הינטער אַ גרויסען הייסען אייווען אויף וועלכען עס ווערען אָנגעוואַרעמט די פלעטאייזענס. ביי אַזאַ לעבען פֿערליערט מען די גאַנצע בּוּשָׁה, און מען קען זיך מאַכען אַ בעגריף, צו וואָס פֿאַר מִדּוֹת ברייננט אַזאַ שמוציגע בַּעַל־הַבַּיִתְשֶׁקייט. אַ סך זענען דער מיינונג דאָס אַזאַ שמוציגעס לעבען אין איינעם מיט דעם ניעדריגען לויהן ברייננט דערצו, דאָס די פֿרויען הויבען אָן צו האַנדלען מיט זייער אייגענעם קערפּער, און ווערען מיט דער צייט אמת'ע נאַכטפֿויגליך. צוליעב דעם, וואָס דער אונטערנעהמער פֿון אַ וואַרשטאַט וויל דאָס מעהר אַרבייטסקראַפֿט אַרויסציהען פֿון אַרבייטער קומט מִמֵּלָא דערצו, דאָס די אָרימע אַרבייטער, וועלכע פֿלעגען פֿריהער זיך נאָך דער אַרבייט צוגעהען אויף זייערע וואהנונגען,— בלייבען טאָג און נאַכט אין איינעם אין דעמזעלבען פֿינסטערען חדר. די פֿינסטערע קאַמערען ווערען פֿערפעסטעט מיט דער צייט, אַלערליי קראַנקהייטען בעזעצען זיך אין זיי; מיט די קליידער פֿון די קונדען ווערען די קראַנקהייטען פֿערטראָגען אין די רייכע, רוהיגע קוואַרטאַלען.

וואָס אַרבייטלויהן אַנבעלאַנגט, שרייבט די קאָמיסיע: עס קומען וואָכען בשעת מיר קריעגען ניט קיין שטאָך אַרבייט, דערצעהלט איין אַרבייטער, דעמאלט בלאָנדזען מיר לעדיג אין די גאַסען; אַרבייטס־לויהן ווערט אויסגעצאָהלט אָהן אַ שום סֵדֶר, ווען דער אונטערנעהמער וויל, צאָהלט ער; ביי אַנדערע אונטערנעהמער ווערט דער לויהן אויפֿגעמאָנט נור דורך סוד. בכלל ווערט געצאָהלט שרעקליך ווענינ, ווענ־

ביי נאַכט, ווען עס ווערט פֿינסטער אין יעדען ווינקעלע און עס רוישט דער ווינד, און עס גיסט אַ שלאַקס־רעגען.. אין יענע נעכט, ווען קינדער אין די וויגעליך חאַפּען זיך אויף פֿון שלאָף, ציטערען און שרעקען־זיך פֿאַר'ן וואויען פֿונים ווינד, ציהען־אויס די הענדטעליך צו דער מאַמעס ברוסט צו בעהאַלטען זיך אין איהרע אָרעמס... אין יענע נעכט, ווען אַלטע לייט הויבען־אָן צו דערמאַנען זיך אויף די פֿערגאַנגענע גליקליכע יונגע יאָהרען, אויף דעם ווי נאַריש זיי האָבען פֿערבראכט די בעסטע צייט, די טהייערסטע צייט פֿון לעבען; אין יענע פֿינסטערע, בייזע נעכט, ווען ניט זעלטען אפילו דעם געזונדען און יונגען מענשען חלומ'ען זיך עפּיס אַזוינע שווערע, שרעקליכע חלומות.. אָט אין די נעכט, ישראליק, געה איך ארום צווישען יורען און קלייב מיינע נדבות... איך שטרעק־אויס מיינע שוואַכע, אויסגעדאַרטע הענד און בעט, בעט: "— יודען גיט אַ נדבה!"...

אָט בלאָנזיעט אַ רייזענדער... שלאַף ווי אַ קינד
און עלענד איז ער אויף דער וועלט.
עס שלאָגט איהם דער האָגעל, עס רייסט איהם דער ווינד.
ער זעהט ניט קיין איינציג געצעלט,
קיין איינציגען פֿייעריל... פֿינסטער און קאַלט...
אַח! זעהט, ווי פֿערחשכ'ט איז ער און ווי אַלט!...
יודען! גיט אַ נדבה!

עפֿענט־אויף אייער טהיר, לאָזט אין שטוב איהם אריין;
עפֿענט־אויף אייער הארץ פֿאַר זיין לייד, פֿאַר זיין פּיין;
זאָגט איהם: „ברודער! פֿערגעס אויף דיין נויט;
אונזער טיש איז פֿאַר דיר, עס מיט פֿרייד אונזער ברויט"....
יודען! גיט אַ נדבה!..

עס שלעפּט־זיך אַ רייזענדער... ס'איז אויף דער ערד
קיין אָרט ניט געבליעבען, וואו גאָט
האָט איהם נאָך צו מאַטערען זיך ניט בעשערט
און אויסשטעהען צאָרען און שפּאָט,
און ער קען ביז איצט נאָך ניט זאָגען: „איהר זעהט?
דאָס שטיקעלע לאַנד איז מיין אייגענס; דאָ שטעהט
מיין הויז... דאָ וועט קומען אין עק
צום ביטערען לעבען אין נויט און אין שרעק"...
יודען! גיט אַ נדבה!...

יודען; יודען! בעטראַכט אייער לעבען... בעטראַכט,
אוי, ווי פֿינסטער און לאַנג איז די נאַכט!...
ניט קיין פֿרעמדער —, עס שטעהט ביי דער טהיר ווייינט און בעט
אייער אייגענעס גליק, אייער אייגענע פֿרייד...
יודען! גיט אַ נדבה!...

— וואס־זשע מיינסטו, ישראליק, זאָגט דער רב? "— פֿערשטעהט איהר מיך — זאָגט ער — ווי הייסט? אַ שייכות צו זאָגען: ניט וועלען אין ארץ־ישראל?!... וואָסער יוד וויל דאָס ניט אין ארץ ישראל? נאָר איהר זייט דאָך, זאָגט ער, געקומען צו מיר ניט ווי צו אַ געוועהנליכען, פּראָסטען יורען, איהר פֿערלאנגט דאָך פֿון מיר אז איך זאָל אַלס אַ רב, אַ מרא דאתרא, אונטערהאַלטען ביים עולם דעם רעיון... איז דערויף מוז איך אייך זאָגען אז ניט נור איך אליין, נאָר אלע אונזערע רבנים, דיינים, גוטע־יורען קענען ניט זיין צופֿריעדען מיט דעם, וואָס איהר ווילט אויפֿטהון.. גלויבען אין ביאת־המשיח, וואַרטען אויף משיח'ן — דאָס יאָ; נאָר פֿערשטעהט איהר מיך, דאָס „גלויבען" און דאָס „וואַרטען" זענען שוין אזוי טיעף איינגעוואַקסען ביי אונז אין האַרצען, אז נאָך משיחים קומען, דאכט זיך, וועט בלייבען עפּיס אזוי ווי אַ ליידיג, פּוסט אָרט ביים יודען אין קאָפּ און אין האַרצען... שווער, שווער אַז דאָס פֿאָלק זאָל פֿערשטעהען אז יעדער פּראָסטער יוד דאַרף אַליין העלפֿען משיח'ן צו קומען און אויסצולייזען אונז פֿון גלות... הייגט נעמט אַ רב, אַ גוטען יורען, וועלכע, ווי דאָס פֿאָלק גלויבט, האַלטען־אונטער דעם פּראָסטען עולם מיט זייער פֿרומקייט, מיט זייער תורה אונ מעשים־טובים און זייער זכות איז גורם צו פֿערגרינגערען דעם גלות — איהר פֿערשטעהט דאָך אליין, אז אַ היינטיגער רב טויג לגמרי נור פֿאַר חוץ־לארץ: אלץ וואָס ער האָט זיך געדאַרפֿט אויסלערנען צו בעקומען סמיכות אויף רבנות, געהערט נור צו חוץ־לארץ; דאָס גרעסטע וואָס אַ היינטי־

נער פֿאַר אַלעמען די פֿרויען. פֿאַר אַ ראָק, וואָס מען פֿלעגט פֿריהער צאָהלען 1,80 קאָפּ. גיבט מען איצט 75, אמאָל נאָך 30 און 25 קאָפּ. איינער פֿון די אַרבייטסגעבער האָט דערלאַנגט ביין צושטעלען פֿון 60 רעק אַ רעכנונג פֿון 36 רובעל: 60 קאָפּ. פער ראָק!

אַפּילו עס איז דאָ אַ געזעץ, וואָס דערלאָזט ניט צו אַרבייטען מעהר ווי אַ געוויסע צאָהל פֿון שָׁעָה'ן, פֿון דעסטוועגען אַרבייטען די פֿרויען מעהר ווי עס איז ערלויבט. איינע דערצעהלט, דאָס זי אַרבייט 14 שָׁעָה, אַנדערע 15 און 16 שָׁעָה אין מֵעֵת־לְעֵת. איינער אַ אַרבייטער האָט געאַרבייט אָהן אַ אָברוה 40 שעה נאָכאַנאַנדער! אַ־אַנדערער 20 שעה נאָכאַנאַדער; ביידע זענען געווען יודען. פאסטאר ב י ל י נ ג פֿלעגט נאָך זעהן 2 אַ זייגער ביי נאַכט מענשען ביי דער אַרבייט, און 5 אַ זייגער פֿאַר טאָג פֿלעגט זיך אָנהויבען פֿאַר זיי דער אַרבייטסטאָג פֿון דאָס ניי. דער אַרבייטסטאָג דויערט אַזוי לאַנג ווי עס וויל נור דער אַרבייטסגעבער. ביי געוויסע אַרבייטסגעבער שטעלט זיך אפילו אום יום־טוב די אַרבייט ניט אָב".

אַז מען פֿרעגט אַזאַ אַרבייטער, מיט וואָס דערהאַלט איהר אייער קערפּער, ווען איהר אַרבייט אַזוי לאַנג, ענטפֿערט ער קורץ: אַ גלאָז טהע און אַ שטיקיל פֿיש — דאָס קריעגען מיר פֿון אונזער בַעַל־הַבַּיִת. אַ אַרבייטערין האָט געענטפֿערט: איך שעם זיך צו זאָגען מיט וואָס איך דערנעהר זיך. נאָך אַ אַנדערע, וועלכע פֿערפֿאַרטיגט וועסטען האָט געענטפֿערט אויף די זעלבע פֿראַגע: איך בין זעהר צופֿריעדען ווען איך קריג נאָך אַרבייט אין דערהיים, ווי לְמָשָׁל, פּאָדלאָגעס שייערען, וועש וואַשען, ווייל דאָס וואָס איך פֿערדין קלעקט אַפילו ניט אויף אַ גלאָז טהע און אַ שטיקיל פֿיש. וועגען פֿלייש קוק איך שוין גאָר נישט, דאָס זעה איך נור איינמאָל אין אַ האַלב יאָהרי

ביז איצט האָבען מיר געזעהן, דאָס פֿאַר די קאַטאַרזשנע אַרבייט קריעגט מען האָטש אַ שטיקיל פֿיש! ה' סאלאווייציק אָבער דערצעהלט אונז אין זיין בוך איבער די יודישע אַרבייטער אין לאָנדאָן, דאָס עס פֿלעגען פֿאָרקומען, דאָס די "גרינע" פֿלעגען אַרבייטען 18—20 שעה אין מֵעֵת־לְעֵת ("נאָר וואָס איך לעג זיך צו, דערצעהלט איין עמיגראַנט, וועקט מען מיך שוין צו דער אַרבייט"), 6 מאָנאַטען נאָכאַנאַנד אָהן אַ קאָפּעקע אַרבייטס לויהן זענען אויך ניט קיין זעלטענהייט. און ניט נור אין די שניידער און שוסטער־וואַרשטאַטען אַליין לעבט דער יודישער עמיגראַנט ערגער ווי אַ קאַטאַרזשניק, עס זענען נאָך אַ סך אַנדערע פֿאַבריקאַציאָנס צווייגען, וואו עס הערשט דאָס אייגענע שוויצזיסטעם. און ווען איך זאָל וועלען רעדען וועגען זיי בעזונדער, הייסט דאָס איבערחזר'ן דאָס אייגענע וואָס טהוט זיך אין די וואַרשטאַטען פֿון די שוסטערס און די שניידערס. אומעטום דיזעלבע פֿינסטערע לעבענס פֿיהרונג, אומעטום דער אייגענער עלענד, אומעטום אַרבייט מען איבער די כֹּחות און מען דערעסט ניט און דערשלאָפֿט ניט, ווייל דער לויהן איז צו קליין דערצו, אומעטום דיזעלבע אונגעזונדע לופֿט, די ענגשאַפֿט ביי דער אַרבייט, די זעלבע אונצוכט, דיזעלבע קראַנקהייטען. עס זענען אפילו דאָ פֿאַבריק־אינספעקטאָרען, וואָס קוקען אויף דעם, צו בעשיצען דעם שוואַכען אַר־בייטער פֿון שטאַרקען אַרבייטסגעבער, נאָר וואָס קען מען אופֿטהון אין אַזאַ גיהנם ווי איסט־ענד? דער אַרבייטסגעבער האָט גענוג מיטעל ווי זיך צו בעהאַלטען פֿון דעם אינספעקטאָרס אויגען.

עס קלעקט נור זיך איינמאָל דורך צו געהן דורך די גאַסען פֿון איסט־ענד, אום איינצוזעהן, ווי שוואַך עס זענען די כֹּחות פֿון די פֿאַבריק־אינספעקטאָרען. די קליינע וואַרשטאַטען זענען צוואָרפֿען אויף אַלע זייטען, זיי בעהאַלטען זיך אין די ווייטעסטע ערטער, אין די לעכער און אין די הויהלען פֿון איסטענד. 5—6 אינספעקטאָרען קענען ניט אומעטום זיין. אין יאָהר 1887 האָבען די אינספעקטאָרען ניט בעוויזען צו אונטערזוכען 500 וואַרשטאַטען. עס קומט אויס, דאָס יעדע וואַרשטאַט קען ווערען אונטערזוכט פֿון אַ אינספעקטאָר נור איינמאָל אין דריי יאָהר. נאָר אַפילו ווען די ענגלישע פֿאַבריק־אינספעקטאָרען זענען איבערגעבען פֿאַר זייער זאַך מיט דער גאַנצער נְשָׁמָה, צי קענען זיי בעשיצען דעם פֿערהונגערטען אונוויסענדען עמיגראַנטען פֿון זיינע בלוטזויגער? "זעהר שווער איז צו דערפֿאָרשען, שרייבט די קאָמיסיע פֿון פּאַרלאַמענט, וואָס עס טהוט זיך אין די וואַרשטאַטען; וואָס ערגער די אַרבייטער ווערען בעהאַנדעלט אין אַזאַ וואַרשטאַט, איז אַלס שווערער אויפֿצוזוכען דעם אָרט וואו ער געפֿינט זיך". ווי נור עס בעווייזט זיך אַ אינספעקטאָר אין איסט־ענד, ווייסען שוין דערפֿון אַלע וואַרשטאַטען. לעקמאַן, איינער פֿון

נער רב ווייסט, איז עטליכע אלטע שאלות ותשובות, וואָס האָבען אין אנהאנג טאַקי ווידער אַ מאָל נור מיט חוץ־לארץ... ווייסט דען אַ היינטיגער רב חאָטש אַ טויזענד־חלק פֿון דעם וואָס עס איז פֿאָרגעקומען מיט יודען אין די לאַנגע הונדערטער יאָהרען פֿון אונזער גלות? און טאַקי גופא אין ארץ־ישראל נאָך ביזין חורבן און פֿאַרין גלות? אַ רב ווייסט אַקוראַט דאָס, וואָס ס'ווייסט יעדער חדר־יונגיל, יעדע יודענע:

ס'איז געווען א בית־המקדש און מע פֿלעגט ברענגען קרבנות; דער בית המקדש איז חרוב געוואָרען און יודען זענען פֿערטריבען געוואָרען אין גלות,

אָט דאָס איז אונזער ג ע ש י כ ט ע.
יודען דאַרפֿען זיין פֿרום און מקיים זיין תרי"ג מצוות,
אָט דאָס איז אונזער ג ל ו י ב ע ן.
יודען דאַרפֿען וואַרטען אויף משיח'ן,
אָט דאָס איז אונזער ה אָ פֿ נ ו נ ג.

ווי־זשע ווילט איהר אַז אַ רב זאָל אָנהויבען זאָגען דעם עולם: "– יודען! שטעהט־אויף! ניט דעם רבי'ס פֿרומקייט און ניט דעם גביר'ס גוטסקייט וועלען אייך אונטערהאלטען און ברענגען צו אַ צוועק,— אליין, אַליין מיט די אייגענע הענד דאַרפֿט איהר זיך נעמען צו דער אַרבייט און אָנגרייטען פֿאַר משיח'ן דעם מאַטעריאל, פֿון וועלכען ער וועט, אַזוי ווי דער שמיער פֿון אַייזען, אויסקאָוועט פֿאַר אייך אַ נייעם, ליכטיגען מזל, אַ נייעם, זיסען לעבען אָהן עגמת־נפש, אָהן שרעקעניש אויף יעדען שריט און טריט"... אַזא רב וועט דאָך אויסזעהען ווי עפּיס אַ פשוטער משוגענער... און ווייסט איהר נאָך וואָס? — איינס מעג אַזא רב זיין בטוח אַז ער וועט אראָפּפֿליהען פֿון רבנות אזוי אז ער אליין וועט אריין אין קרוקאוו און די יאַרמעלקע זיינע אין בוויבריק... געהט אריין זייט מוחל צו רב אברם־שלומ'ן, צו אונזער שטאדט־גביר: אַ שענע נדבה אויף ארץ־ישראל וועט ער אודאי געבען, און אז איהר וועט איהם זאָגען דעם וואָרט "גלות" וועט ער טהון אַ טיעפֿען־ טיעפֿען, זיפֿץ; פרובט אָבער הויבט־אָן צו רעדען טאַקי ערנסט וועגען "ביאת־המשיח", וועגען אַ שטיקעלע אייגען לאַנד, וועגען אַ שטיל ווינקעלע, וואו יודען נעביך זאָלען זיך קאָנען אברוהען פֿון דעם אויביגען בלאָנ־זשען און מאַטערען זיך אויף דער וועלט... רב אברם־שלום, פֿערשטעהט איהר מיך, איז אַ מענש אַ וועלטליכער, איז געווען אין די גרויסע שטעדט און איז באקאָנט מיט די גרעסטע לייט. יודען אזעלכע ווי רב אברם־שלום וועלען אייך זאָגען:

"— זעהט איהר? אָט די מעדאַל האָט מען מיר געגעבען אין ארץ־כשרים פֿאַר אַ נדבה אויף אַזא מין בנין, וואוהין מע לאָזט אַ יודען אפילו צו דער טהיר ניט צו... פּאָטשאָטנע גראַזשדאַנסטוואַ האָב איך בעקומען אין מלכות יון פאר נאָך אַ נדבה אויף נאָך אַ בנין, צו וועלכען א יוד וועט אליין נאָהענט ניט צו געהען... חוץ דעם האָב איך אָרדענס פֿון וואַנעט איהר ווילט: פֿון קיטאַי דעם גרינעם פיפערנאָטער און פֿון סיאַם דעם ווייסען העלפֿאַנד, און פֿון דער איינגלענדערין דעם ווייב מיט'ן הירש אַזוי ווי מע מאָלט אויף אַ "מזרח", און פֿון דעם טערק, און פֿונ'ם גריעק און פֿון דער מלכה־שבא... דאָ האָב איך צוגעשטעלט פּאָרמיאָטקעס פֿאַר'ן חיל בשעת גג־ומגג האָט מלחמה געהאַלטען מיט ושתי המלכה, דאָרט האָב איך געבויעט אַ באַהן פֿון רפידים ביז... ווי רופֿט מען עס דאָרטען?.. אין שושן־הבירה האָב איך געמאכט א באנק און חרבונה זכור לטוב האָט מיר אויסגעהלאָפּאָטשעט ביי אחשורש'ן א פּאָחוואלניע־ליסט, און טאַקי ביי עמלק'ן אַליין שפּיעל איך אין קאָרטען אין דוואָריאנסקען קלוב, און מיט יתרו'ן און מיט בלעמ'ן בין איך זא־פּאַני בראַטאַ... היינט פֿרעג איך אייך — זאָגט שוין אליין — זאָל איך דאָס אַלץ אוועקוואַרפֿען, נעמען טלית און תפילין און געהען — וואוהין? אין די עטליכע סמאַרקאַטע דערפֿליך, וואו יודישע קינדער אַרבייטען ווי די פויערען, גראָבען מיט דער נאָז די ערד צו בע־קומען א שטיקיל ברויט?.. אלא וואָס? א מ ד י נ ה: יודען זאָלען האָבען א אייגענע מדינה?... ווייסט איהר וואָס? געהט אייך געזונדער־הייט אהין פֿון וואַנעט איהר זענט געקומ'ען... פֿאַר מיר איז דאַס קיין פּלאַן ניט.. דאָס בעסטע וואָס מע וועט קאָנען בעקומען אין אייער מלוכה בלייבט דאָך ווידער א מאָל דער אייגענער "מגן־דוד", נו האָט איהר דאָך געזעהען מיינע "מגן־דוד'ליך".. טאָ לאָזט מיך צו רוה, כ'לעבען... א גוטע נאַכט!"...

— דו פֿערשטעהסט, ישראליק?....

. . . .

(ענדע קומט).

די בעסטע און איידעלסטע אינספּעקטאָרען דערצעהלט, דאָס איינמאָל, בְּשַׁעת ער האָט בעזוכט אַ וואָרשטאַט, וואו מען פֿלעגט די אַרבייטער אויסזויגען דעם לעצטען טראָפּען שווייס, און וואו מען האָט געטרעטען מיט די פֿיס אַלע געזעצען פֿאַר פֿאַבריקען, האָט ער דערזעהן אַ בילד, וואָס האָט גאָר ניט געפּאַסט פֿאַר אַ וואָרשטאַט. ביים טיש זענען געזעסען די בַּעַל־הַבַּיִת'טע און די אַרבייטערין און מען האָט געשפּיעלט אין קאָרטען! די בעל־הבית'טע האָט גאַנץ פֿריינדליך געבעטען לעקמאַנען זיצען, געשמייכעלט ליעבליך און איהם איינגעלאַדען מיט צו שפּיעלען. וויעבאַלד ער איז אַרויס האָבען די קאָרטענשפּיעלערקעס זיך ווייטער גענומען פֿעסט פֿאַר דער אַרבייט. וואָס קען דאָ טהון דער פֿאַבריק אינספּעקטאָר, ווען די אַרבייטער ווילען ניט ליידען דאָס ער מישט זיך אַריין אין זייערע געשעפֿטען, ווייל זיי האָבען מוֹרָא צו בלייבען אָהן אַרבייט, ווען דער אינספּעקטאָר וועט פֿערשליסען די וואָרשטאַט.

נאָר לאָמיר אַרויס פֿון די שטיקענדע וואָרשטאַטען אויף דער פֿרישער לופֿט! ווי לאַנג אויך דער יודישער עמיגראַנט זאָל ניט אַרבייטען אין די פֿינסטערע הויהלען, מוז ער דאָך פֿאָרט אַרויס געהן אויף די איסט־ענדער גאַסען; ווי באַלד אָבער ער בעוויזט זיך אויף דרויסען קריעגען די גאַסען נאָר אַ נייעם אָנבליק. יעדער וועלכער איז בעקאַנט מיט דעם לעבען אין אַ קליין יודיש שטעדטיל און פֿערבלאָנדזעט פֿון די שענע לאָנדאָנער גאַסען אין איסט־ענד, שטעהט ווי פֿערוואונדערט און צומישט. עס דוכט זיך איהם אויס, דאָס ער איז פֿון לאָנדאָן אין איישישאק פֿערבלאָנדזעט. נאָר די הויכע 6 גאָרענדיגע מויערן און נאָך אַ זעלכע סימנים דערמאהנען איהם דאָס ער איז פֿאָרט נאָך אַלין אין לאָנדאָן און ניט אין אַ קליין שטעדטיל פֿון רוסיש־פּוילען. אויב איהר האָט נאָך אין די ערשטע נאַסען אָנגעטראָפֿען קריסטליכע פּנים'ער, וועט איהר זיי ווייטער, ווען איהר וועט געדיכטער זיך פֿערבלאָנדזענען, שוין זיי מעהר ניט אָנטרעפֿען. איהר הערט כִּמְעַט ניט אַ וואָרט ענגליש, פֿון אַלע זייטען הערט מען דעם רוסיש פּוילישען זשאַרגאָן, מאַמע־לָשׁוֹן. אומעטום וואו אייער בליק פֿאַלט זעהט איהר יודישע הייזער, יודישע קראָמען, יודישע שילדען. האַלבנאַקעטע יודישע קינדער שפּיעלען זיך אויף די גאַסען, יודישע ווייבער זיצען אויף טרעפּליך נעבען פֿאָרהויז און האַלטען פֿאַר אַלעמען אין די אויגען די עופּה'ליך ביי דער ברוסט. און אומעטום וואו איהר וואַרפֿט נור אייער אויג זעהט איהר בעקאַנטע בילדער פֿון עלענד און אָרימקייט. זיך נאהענטער צוקוקענדיג זעהט איהר אַז דאָ איז פֿאָרט ניט איישישאק, עס געפֿינען זיך דאָ אַזעלכע מִינֵי נייעס, וואָס מען זעהט זיי נאָך ניט אין די קליינע און ניט אין די גרויסע יודישע שטעדט אין רוסלאַנד. גרויסע אַפֿישען, מעהרסטענס אין יודישען, דערצעהלען די יודען אין איסט־ענד פֿערשיעדענע נייעס: עס עפֿענט זיך אַ נייעס מאַגאַזין, פֿון ניויאָרק איז אָנגעקומען אַ טרופּע אַקטיאָרען, אין דער און דער שול וועט זיך אָנהויבען דאָס דאַווענען צו דער און דער צייט, אַ נייע צייטונג הויבט אָן אין גיכען צו ערשיינען .... אָט טאַקי די נייע צייטונג בעוויזט אייך, ווי גרויס עס איז דער אונטערשיעד פֿון דעם יודען וואָס איז אַמאָל געווען אַ איישישאקער און היינט אַ לאָנדאָנער בעוואהנער אין איסט־ענד... קליינע יונגליך לויפֿען אַלע ווײלע פֿערביי פֿאַר אייך און רופֿען אויס אויפֿ'ן קול אַלערליי נעמען פֿון פֿערשיעדענע יודישע צייטונגען. און אַ סך פֿון די צייטונגען ברייגען טעלעגראַמען פֿון דער גאַנצער וועלט, דערצעהלען דעם לעזער די פּאָליטיק, געבען איהם שפּייז פֿאַר'ן גייסט. עטליכע פֿון זיי זענען ניט ערגער פֿאַר אַ סך אייראָפּעאישע מיטעלמעסיג גוטע צייטונגען. צווישען 12 און 1 ווערען צוהאַפּט די צייטונגען און אויף גיך דורכגעלייענט, דעמאָלט ווען די אַרבייטער פֿערלאָזען די פֿינסטערע וואָרשטאַטען, אום צו זעטיגען דעם מאָגען מיט אַ שטיק ברויט און אַ הערינג, און זיך צו שטאַרקען דאָס האַרץ צו דער ווייטערער אַרבייט, וועלכע דויערט ביז שפּעט אין דער נאַכט. נאָר אַז עס קומט אָן דער פֿרייטאָג קריגט די גאַס אַ נייעם פָּנִים. דאָס גאַנצע קוואַרטאַל ווערט פֿערוואַנדעלט אין אַ מאַרק. הונדערטער, טויזענדער יודען פֿערשפּאַרען די גאַס מיט זייערע קליינע וועגעליך. אַז עס איז זיך ניט דורכצושטויסען פֿון ענגשאַפֿט. נאָך דער קאַטאָרזשנער אַרבייט אַ גאַנצע וואָך קויפֿט דער אַרבייטער עפּיס איין צום שַׁבָּת. די גאַנצע וואָך איז דער יודישער אַרבייטער אים שטאַנד דורכצולעבען מיט אַ טרוקען שטיקיל ברויט, קומט אָבער דער שבת, און איז ער שוין אַזוי ווייט געקומען, דאָס ער איז אַרויס פֿון דעם מַצָּב פֿון אַ „גרינעם" און האָט שוין געבראַכט צו אַ שטיקיל בעל־הבית'שקייט, סטאַרעט ער זיך צו קריעגען פֿאַר זיין פֿאַמיליע אַ שטיקיל פֿיש און אַ שטיקיל פֿלייש אָדער עוֹף. שַׁבָּת זענען די גאַסען ריינער, די קראָמען זענען כִּמְעַט אַלע צוגעמאַכט, ריינליכע קינדער אין שַׁבָּת'דיגע קליידער שפּיעלען זיך אויפֿ'ן גאַס אונטער דער הַשְׁגָּחָה פֿון עלטערע יודען אין יאַרמעלקעס. זעלטען הערט איהר אין דעם טאָג דאָס קלאַפּען פֿון אַ מאַשין. די יונגע לייט געהען אין די קלובען שפּיעלען אין קאָרטען אָדער צו שמועסען איבער פּאָליטיק אָדער קהל'שע זאַכען, די בעווייבטע געהען שפּאַצירען אָדער צו געסט. רוהע און שטילקייט האָט זיך אַ ווײלע בעזעצט אין די אומעטיגע הייזער פֿון יודישע עמיגראַנטען, אָהן זיי, ווייס גאָט ווי זיי וואָלטען אַריבערגעטראָגען די שווערע מַשָּׂא פֿון לעבען... נאָר אָט אָט הויבען זיך אָן צו בעווייזען די ערשטע שטערענדליך, עס עפֿענען זיך אויף די שרעקליכע מיילער פֿון די וואָרשטאַטען, „די שוויטצלעכער" און פֿערשלינגען דעם אַרבייטער, וואָס האָט זיך קוים וואָס אָבגערוהט איינעם נאָך'ן אַנדערען...

ניט אַלע עמיגראַנטען אָבער פֿערבלייבען אויף לאַנג אין דעם מַצָּב פֿון אַ דערשלאָגענעם, וואָס לאָזט אויסזויגען זיין אַרבייטסקראַפֿט אָהן טַעֲנוֹת און אָהן תְּבִיעוֹת פֿון איטליכען בלוטזויגער. אַ סך מַעֲלוֹת און חֶסְרוֹנוֹת האָבען זיך פֿערבונדען אין האַראַקטער פֿון יודישען עמיגראַנטען, וועלכע שטעהען איהם ביי אין זיין ביטערער מִלְחָמָה פֿאַר'ן לעבען. ער איז אַ קינד פֿון אַ אַלטען פֿאָלק, און אין זיין זעעלע איז שוין פֿערפֿלאַנצט שֵׂכֶל און געפֿיהלען, צו וועלכע מען דאַרף איהם שוין כִּמְעַט גאָר ניט ערציהען. ער טרינקט ניט, ער מישט זיך ניט אַריין אין מיאוס'ע אונטערנעהמונגען. גְּנֵבָה איז ביי איהם פֿעראַכטעט, און בְּשַׁעַת מע ברייגגט איהם אַריין אין כַּעַס חאַפּט ער זיך ניט שלאָגען. ער האָט ליעב דאָס פֿאַמיליענלעבען, ער סטאַרעט זיך אַ שטיקיל בַּעַל־הַבַּיִת'ישקייט צו קריעגען. פֿון דעם קליינעם פּוילישען שטעדטיל ברייגגט ער מיט אַ מאָגען וואָס בעגנוגענט זיך מיט דאָס ווענינסטע. ער האָט ניט קיין געוואהנהייטען, וואָס זאָלען איהם קאָסטען פֿיעל געלד, און ווען ער געוואהנט זיך שוין איין צו אַ בעסערען לעבען, צו אַ לעבען אין אַ ליכטיגען צימער ביי אַ פֿולען טיש, קאָסט איהם ניט קיין פֿיעל מיה זיך איינצולעבען אין אַ ענגערע דירה א. ז. וו. ניט אַזוי איז דאָס ביי דעם ענגלישען אַרבייטער; ער קען ניט פֿון זיינע געוואהנהייטען אַזוי גיך אָבטרעטען. און דאָס איז אַ מַעֲלָה. צוליעב דעם פֿערקויפֿט ער ניט זיין אַרבייט אונטער אַ געוויסען פּרייז. צוליעב די מעלות און חסרונות, (וואָרום מען קען דאָך ניט זאָגען, דאָס איז אַ גרויסע מעלה צו קענען איינשטילען דעם הונגעריגען מאָגען; דאָס קענען די חינעזען און די איטאַליענער אַזוי גוט ווי די יודען, אויז דעריבער פֿערקויפֿען זיי טאַקי זייער אַרבייט פֿאַר אַ טרוקען שטיקיל ברויט און פֿאַלען אַריין אין די לאַפּעס פֿון אַלערליי בלוטזויגער), געהט דער יודישער עמיגראַנט ניט אונטער; ער סטאַרעט זיך אַרויסצוראַטעווען פֿון די פֿינסטערע שוויטצלעכער און איבער צו געהן אַלס אַרבייטער אין אַ גרויסע פֿאַבריק, וואו דער אַרבייטסלויהן איז העכער, און וואו דער אַרבייטסטאָג איז ניט אַזוי לאַנג. נאָך אַ יאָהר אָדער צוויי יאָהר צייט געלינגט כּמעט יעדען עמיגראַנטען צו ווערען אַ אַרבייטער אין אַ ענגלישער פֿאַבריק, זייערע ערטער אין די שוויטצלעכער ווערען פֿריי פֿאַר אַ נייעם טראַנספּאָרט פֿון פֿרישע עמיגראַנטען, פֿאַר די אַנדערע „גרינע". און שפּעטער, בשעת דער יודישער עמיגראַנט ווערט שוין אין גאַנצען אַ אויסגעלערנטער געהט פֿון איהם אַרויס אָדער אַ גוטער ענגלישער פֿאַבריקאַרבייטער וואָס פֿערדיענט זיך גאַנץ שען, און לעבט זיך אויך בעסער ווי אַ קליינער בעל־הבית אין אַ רוסישען שטעדטיל; אָדער די פֿריהערינע דורות און נויטה פֿערלעשען אין איהם יעדעס מענשליכע געפֿיהל, און צוזאַמענקלייבענדיג עטליכע פֿונטען שטערלינג ווערט ער אַליין אַ אונטערנעהמער פֿון אַ שוויטצלאָך, אין וועלכען ער זויגט אויס דאָס שווייס פֿון זיינע ברידער די „גרינע", מיט דער אייגענער אַכְזָרִיּוּת, ווי זיין אַמאָליגער בעל־הבית. נאָר ניט פֿאַר די עמיגראַנטען, וועלכע

זענען אויף דער עלטער איינגעוואַנדערט אין לאָנדאָן איז בעשאַפֿען געוואָרען די מעגליכקייט זיך אין גאַנצען צוזאַמענצוּוואַקסען מיט דעם ענגלישען לעבען. ניט פֿאַר דעם דערשלאָגענעם, פֿאַראומערטען, און אויסגעהאָרוועטען בליהען די גוטע האָפֿנונגען, נאָר פֿאַר זיינע קינדער. און שוין פֿון לאַנג אָן האָט מען געזעהן אָנצוּווענדען אַלע מיטלען אויף די ערציהונג פֿון דעם עמיגראַנטענס קינדער. עס איז בעשאַפֿען געוואָרען אַ גאַנצער נעטץ פֿון פֿאָלקסשולען מיט דעם נאָמען: „יודישע פֿריישולען", פֿון די 18 טויזענד יודישע קינדער, וואָס האָבען געלערנט אין די שולען, זענען 5 טויזענד געבאָרען געוואָרען ניט אין ענגלאַנד, און 9 טויזענד זענען געוועזען קינדער פֿון עמיגראַנטען. די לעהרערס פֿון די שולען ווענדען אָן אַ סך מיה אויסצולערנען די קינדער די ענגלישע שפּראַך, און זייער מיה געהט ניט פערלאָרען, די קאָמיסיע פֿון פֿאַרלאַמענט שרייבט: „די קינדער קומען אַריין אין שול ערצויגען ווי די פּוילישע אָדער רוסישע קינדער און געהען אַרויס מיט אַ ערציהונג פֿון אַ ענגלישען קינד", צווישען דעם ערשטען און צווייטען דור איז דער אונטערשיעד זעהר אַ גרויסער. שוין מיט דעם ערשטען דור שטאַרבט אָב דער יודישער זשאַרגאָן, די קינדער רעדען נור אויף ענגליש.

און ניט פֿאַר די קינדער אַליין ווערט געזאָרגט, אויך דעם עמיגראַנטען זעהט מען צו העלפֿען. עס געפֿינען זיך איין אַ סך חברות, וועלכע סטאַרען זיך אַריינצוטראָגען אין דעם עמיגראַנטענס שטוב אַ שיין פֿון בילדונג. די ענגלישע יודען האָבען געגרינדעט אַ גרויסע חברה, מיט אַ שענעם קאַפּיטאַל פֿון געלד, וועלכע בעשעפֿטיגט זיך מיט אַלערליי מיטלען צו העלפֿען דעם עמיגראַנטען. אַנפֿאַנגס פֿלעגט די חברה אויסלייהען געלד, כּדי דער עמיגראַנט זאָל קענען מאַכען אַליין אַ שטיקל האַנדעל. דאָס האָט געבראַכט אָבער דערצו, דאָס אַ סך עמיגראַנטען זענען צוליעב דער הילף געוואָרען אונטערנעהמער פֿון די וואַרשטאַטען מיט דעם „שוויטצזיסטעם". שפּעטער האָט די חברה קלאָרער געזעהן, וואָס איז נייטהיג צו טהון, פֿאַר דעם גרויסען עמיגראַנטען האָט זי געבויט די „נאַכטשולען", וואו ער האָט זיך געקענט אויסלערנען די ענגלישע שפּראַך, און צוליעב דעם קריעגען די מעגליכקייט זיך בעסער דורכצושלאָגען אין זיין מלחמה פֿאַר דער חיונה. פֿאַר די יונגע האָט די חברה געבויט האַנדווערקסשולען. טס איז פֿאַרהאַנען נאָך אַ סך חברות, וואָס סטאַרען זיך צו העלפֿען דעם עמיגראַנטען, ווי די חברה, וואָס פֿערזאָרגט פֿרויען און פֿריילײנס די ערשטע צייט א"ז"וו.

הוין די געזעלשאַפֿטען, וועלכע שטעהען ווייט פֿון פּוילישען יודען און העלפֿען איהם נור דעריבער ווייל ער איז זייערער אַ ווייטער ברודער, געפֿינען זיך אונטער די לאָנדאָנער עמיגראַנטען אַזוינע חברות, וועלכע שטאַמען אָב פֿון די עמיגראַנטען אַליין. געוועהנטליך האָבען די חברות דאָס ציעל זייערע מיטגליעדער צו שטיצען בשעת איינער פֿון די חברה־לייט ווערט קראַנק אָדער די אַלמנה און יתומים צו אונטערהאַלטען בשעת איינער פֿון די מיטגליעדער שטאַרבט. אַזעלכע „זעלבסט הילפֿע" חברות האָבען געוועהנטליך זייערע אייגענעם מנין, וואו זיי קומען זיך צונויף. די וואָס זענען נאָך צוגעבונדען צו די אַלטע מנהגים קלייבען זיך צוזאַמען שבת און יו"ט אין די מנינים; אין אַ קליין חדר, פֿאַר אַ אָרימען אָרון־קודש גיסען זיי אויס דאָס פֿולע האַרץ, און בעטען רחמים ביי גאָט ער זאָל זיי דערלייכטערען די מלחמה פֿאַר דאָס שטיקעלע טרוקען ברויט. נאָכ'ן דאַווענען שמועסט מען איבער הברה'שע עסקים, הערט מען אויס די טענות און די צרות פֿון פֿרישע עמיגראַנטען (דאָס רוב געהט דער עמיגראַנט אין דעם מנין, וואו עס דאַווענען מענשען פֿון איין שטאָדט מיט איהם; געוועהנטליך מאַכען זיך עטליכע צעהנדלינג מענשען פֿון איין שטאָדט אַ מנין און דער מנין רופֿט זיך נאָך נאָמען פֿון יענער שטאָדט: סוואַלקער מנין, ווילנער מנין א"ז"וו.) אָדער מען סטאַרעט זיך צו פֿערגעסען דאָס שווערע לעבען, ביי אַ בלאַט גמרא, אָדער אַ קאַפּיטעל תהלים. צו אַזוינע חברות געהערען אפשר 12—15 טויזענד עמיגראַנטען, און ביז צו דער לעצטער צייט האָבען די רייכע יודישע שולען געקוקט אויף זיי פֿון אויבען אַראָב מיט פֿעראַכטונג.

נאָר בשעת אין דער לעצטער צייט האָבען די קליינע מנינים געמאַכט צווישען זיך אַ בונד, האָבען זיי אָנגעהויבען שפּיעלען אין לעבען פֿון עמיגראַנטען אַ גרויסע און אַ וויכטיגע ראָלע, און די ענגלישע יודען הויבען זיך אָן צו אינטערעסירען מיט די קליינע מנינים, שילעכליך און קלויזליך.

דאָך ווי שלעכט און טרויריג עס זאָל זיך ניט אָנהויבען דעם יודישען עמיגראַנטענס לעבען אין לאָנדאָן, סוף כּל סוף ווערט דאָך פֿון איהם, דעם אַמאָליגער „ווינד־סוחר", קרעמער, מעקלער, אַ גוטער ענגלישער אַרבייטער. ביסליכווייז לעבט ער זיך אַריין אין ענגלישען לעבען, טויזענדער געפֿיהלען וואָס זענען ביי איהם געוועזען פֿריהער אונטערדריקט ווערען פֿריי, ער הויבט אָן צו פֿיהלען דאָס ער איז אַ מענש, אַ ניצליכעס מיטגליעד פֿון דער גרויסער חברה, וואָס מען רופֿט דאָס „מענשהייט"; ער קוקט שוין ניט מיט אַזאַ פֿינסטערען בליק אין די צוקונפֿט פֿון זיינע קינדער; דען זיי ווילען שוין ניט דאַרפֿען דורכגעהן דורך דעם גרויסען מדבּר פֿון צרות און פּיין, וועלכע ער איז דורכגעגאַנגען.

דאָס לעבען פֿון יודישען עמיגראַנטען וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אין דער פֿינסטערקייט פֿון די שוויטש־לעכער, אין דעם שטינקענדיגען זומפּף פֿון איסט־ענד, שטייגט אַלס העכער און העכער. פֿון אַ דערשלאָגענעם און אַ פֿערשטויסענעם ווערט אַ פֿרייער ענגלישער אַרבייטער, און דאָס ליכט פֿון דער צוויליזאַציאָן דרינגט אַריין אין זיין שטוב, וואו עס וואַקסען זיינע קינדער, וואו עס האָדעוועט זיך אַ נייער דור פֿון געזונדע פֿרייע מענשען.

וואס איז ציוניזם?

(פֿאָרטזעצונג).

דער גלות איז איצט ניט שווערער געוואָרען, אונזער לאַגע איז ניט ערגער נעוואָרען; אדרבא, ווען מיר זאָלען זיך גוט בערעכענען, איז אונז איצט עטוואַס בעסער, אָבער מיר אַליין זענען אַנדערש געוואָרען און דאָס האָט אונז געבראַכט צום ציוניזם. אין אונזערע פאַנטאַסטישע האָפֿענונגען האָבען מיר זיך בעאיילט צוברעכען די אינעווענינגסטע מויערן פֿון דער יודישער געטא בעפֿאָר די אומות העולם האַבען צעוואָרפֿען די אויסערליכע מויערן, און דאס האָט אונזער נאַציאָלען קערפּער געשטעלט אין דער סכנה. אמת דער גלות איז געוועזען זעהר ביטער, אָבער ער האט געהאַט זיינע בשמים מיוחדים, וועלכע האָבען אָבגעשוועכט זיין ביטערקייט, און די בשמים זענען געוועזען די אמונה מיט איהרע חוקים, די אמונה וועלכע האט אויסגעפֿילט דאָס גאַנצע יודישע לעבען און האט איהם געשיצט פֿון דער ביטערקייט פֿון גלות, דער פֿאַרצייטיגער יוד האָט געהאַט דיזעלביגע חושים ווי דער היינטיגער און ווען ער האט ניט אַזוי געשריען ווי מיר, האט ער צו פֿערדאַנקען דער אמונה. גאָטס ברייטע וועל'ט האָט זיך פֿאַר דעם אַמאָליגען יודען איינגעטהיילט אין צוויי וועלטען: די יודישע גאַס און די אַלגעמיינע, און צווישען די ביידע גאַסען איז געשטאַנען אַ צווייפאַכער מויער, איינער וואס די אומות העולם האָבען אַוועקגעשטעלט און דער צווייטער וואָס די יודען האָבען געשטעלט. און ווי שטאַרק עס איז געוועזען זייער מויער פֿון אויסען איז נאָך צעהן מאָל שטאַרקער געוועזען דער יודישער מויער פֿון אינווענינ. אין דער אַלגעמיינער גאַס איז דער יוד פֿערפֿאָלגט געוועזען, דאָרטען האט מען איהם מיט שטיינער געוואָרפֿען און נאָכגעשריגען „פֿערפֿלוכטער יוד", אָבער וואָס האט דאָס איהם געאַרט, די אַלגעמיינע גאַס איז ביי איהם געוועזען נור אַ דורכגאַנגס־גאַס, וואו ער האָט נור אַפּאָר מינוטען צוגעבראַכט, לעבען האט ער געלעבט אין דער יודישער גאַס און דאָרטען איז ער געוועזען פֿריי צו לעבען ווי איהם איז בעסער. און אין אמת'ן ביי זיך אין דער היים, דאָס הייסט אין דער יודען גאַס, האט דער יוד געלעבט אַ לעבען מיט לייטען גלייך. וואס עס איז איהם געוועזען שווער צו בעקומען אַלס גאסט אין דער אַלגעמיינער גאַס, האט ער געפֿונען ביי זיך אין דער יודישער גאַס, מע האָט איהם אין אַלגעמיינען לעבען ניט געגעבען קיין פּלאַץ פֿאַר די ענטוויקלונג פֿון זיינע פֿעהיגקייטען, פֿאַר זיין עהרגייץ, מע האט איהם ניט צו געלאָזען צו אַנ'אמט, האט ער זיך מיט דער אמונה אַליין געשאַפֿען עמטער, אַליין געמאַכט פּלאַץ פֿאַר די ענטוויקלונג פֿון זיינע פֿעהיג־

קיטען, אַ רב, אַ דַיָן אַ ראש־ישיבה און גלאַט אַ שענער בעל הבית מיט אַ מְרַנא, אַ גבאי, אַ פרנס חודש, אַ ראש הקהל. דער יודישער יחוס וועלכער איז געוועזען אַ גייסטיגער איז געווען אָפֿען פֿאַר דער גאַנצער וועלט. דאָס יודישע לעבען האט איינגעשלונגען אַלע יודישע קרעפֿטען, וועלכע האָבען געהאַט עטוואַס פֿעהיגקייטען און אַ קליינעם פֿונק עהרגייץ, די יודישע גאַס האט בעשעפֿטיגט און פֿיעל פלאַץ געגעבען יעדער יודישער קראַפֿט פון אַמאָל, דער יודישער „בעל הבית'ל", וועלכער האט אין זיך עפּיס געפֿיהלט וועלכער האט ניט געקענט רוהען און זיצען ווייל איהם האט אַ אינווענינגסטע קראַפֿט געטריבען און געשטופּט נעהנטער צום „אויבען אָן", דער יודישער „בעל הבית'ל האט ניט געברויכט צו שטופען זיך אין פֿרעמדע גאַסען אין די גויעשע וועלטען, ער האט ביי זיך אין דער היים גענוג ארט געהאַט פֿאַר זיינע ענטוויקלונג און פֿאַר זיין אַרבייט. אמת אין דער אַלגעמיינער גאַס האָט מען איהם מכבד געווען מיט שטיינער און מיט אַלערליי זלזולים, אָבער ערשטענס האט ער זיי ניט אַזוי שטאַרק געפֿיהלט ווי מיר איצט, ווייל ער האט פשוט זעהר זעלטען בעזוכט די אַלגעמיינע גאַס, און ווען ער האט שוין זי יאָ בעזוכט האט ער זיך פון די אַלע זלזולים אַ ציבעלע געמאַכט. „הַכּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ" האָט ער נאָך אין חדר אַלס יונגיל געלערנט, און וואָס פֿאַר אַ פנים, וואס פֿאַר אַ ווערט האָבען ביי דעם אַמאליגען יודען געהאַט זיינע פֿערפֿאָלגער — איז אונז אַלעמען בעקאַנט, אַסך אַ קלענערען ווי ער ביי זיי, ער האָט זיי פשוט מבטל געוועזען כעפרא דארעא. די אמונה וואס האָט געבונדען און געהאַלטען מיט אַלע איהרע קרעפֿטען אַלע טהיילען פון יודישע פֿאָלק, האָט זיך תמיד געסטאַרעט דורך איהרע תקנות און די גרויסע אסיפות פון רבנים צו שוועכען און צו פֿערוואַסערן די גלות ביטערקייט. דער פֿאַרצייטיגער יוד איז ניט געווען אַ יחידישער יוד, וועלכער איז אַבגעזאָנדערט פון אַלעמען און וועלכער רעכענט זיך נור מיט זיין „איך" אַליין, דער פֿאַרצייטיגער יוד איז געוועזען אַ קהל־יוד, אַ גהעטאָ־יוד וועלכער איז געווען געצוואונגען זיך צו רעכענען מיט דער מיינונג פון קהל, פון דער יודישער גאַס. בעטראַכטענדיג די לאַגע פון די אַמאליגע יודען קומט מיר פאָר צו זעהן פֿאַר מיינע אויגען אַ ווינטער גאָרטען, וועלכער וואַקסט און בליהט אין ווינטער דורך געמאַכטע וואַרימקייט, דאָס וואַקסען און בליהען אין ווינטער איז שלא כדרך הטבע, אָבער עס וואַקסט דאָך און בליהט דאָך. דאָס פֿאַרצייטיגע יודישע לעבען איז אפשר — וואָס איז נאָך אַ גרויסע שאלה — אויך „שלא כדרך הטבע" אָבער נאָך אַלעם דעם האט ער דאָך געלעבט, ער האָט דאָך געוואַקסען, זיך ענטוויקעלט און געלעבט אַ ריין יודישען לעבען, איז שוין דאָ וואס צו וואונדערן זיך דאָס דער פֿאַרצייטיגער יוד האָט נור יוצא געוועזען מיט שרייען דעם „לשנה הבאה"? איהם האָט דער יאָך פון גלות ניט אַזוי געדריקט, די אמונה האָט איהם געבונדען און געשיצט, די תורה האט איהם מיט איהר לעבען פֿערטהיידינט און פֿערהיט פֿון די גלות־אומגליקען, די תורה, די אמונה זענען געווען זיין לעבען, און דורך דעם איז דער פֿאַרצייטיגער יוד געשטאַנען העכער פֿון די אַלע רדיפות און סכנות.

אָבער דער „רוח הזמן" וועלכער האָט אַ סך אַלטע זאַכען הרוב געמאַכט און אויסגעוואָרצעלט, דער רוח הזמן האָט אויך די אמונה אונטערגעגראָבען, זי האָט אין דער לעצטער צייט פֿערלאָרען איהר שטאַרקייט און ווירקונג אויף דעם יודישען לעבען. אַ רב, אַ דין, אַ תלמיד חכם זענען שוין ניט ביי אונז פון די גרויסע מיוחסים, און אויך די איבריגע אמונה־עמטער האָבען שוין ביי אונז ניט דעם אַ מאליגען ווערט. פֿעהיגע יודישע יונגע לייט וועלכע האָבען אַ שטיקיל עהרגייץ האָבען זיך ניט בעגנוגט מיט די אמונה זאַכען, וועלכע וועט זיי כבוד געבען נור אין דער יודישער גאַס, ווייל אין דער יודישער גאַס אַליין האט שוין דאָס מעהר קיין ווערט געהאַט. די אַלע יודישע יונגע לייט האָבען זיך אַ לאָז געטהון אין דער אַלגעמיינער אָדער ריכטיגער געזאָגט אין דער גויעשער גאַס, אום דאָרטען צו זוכען אַ אָרט פֿאַר זייער עהרגייץ. די אמונה איז שוואַכער געוואָרען און די פֿאָלגען פון דעם זענען געוועזען זעהר ביטערע, מיר האָבען דעם פֿרעמדען אָנגעהויבען צו האַלטען פֿאַר אַ מענשען בעפֿאָר ער האָט אונז אַלס מענשען אַנערקענט, און דערום די פֿיינליכע ווירקונג פֿון דער גויעשער פֿעראַכטונג און אונזער געוואַלד געשרייען איבער זיינע רדיפות וועלכע זענען איצט ניט גרעסער ווי אַמאָל. מיר האָבען צוברָאכען די וואַנד צווישען דער יודישער און גויעשער גאַס און מיט דעם האָבען מיר נור דאָס עררייכט, דאָס דעם שונא'ס קוילען האָבען אונז אָנגעהויבען צו טרעפֿען אויך ביי „אונז" אין דער היים, אין דער יודען גאַס. גאָטס ברייטע וועלט איז ביי אונז געוואָרען איין וועלט, קיין יודען גאַס, קיין גויעשע גאַס. איין גאַס, איין וועלט. דאָס איז די מענשליכע וועלט און דאָס האָט געבראַכט דאס די צרות וועלכע מיר האָבען געדולדעט נור אַלס דורכגעהענדע געסט, זענען ביי אונז געוואָרען לעבענס צרות, לעבענס יסורים, וועלכע גיבען אונז ניט איין איינציגע פֿרייע מינוט. דער יודישע נאַציאָנאַל קערפּער האט זיך מיט אַמאָל דערפֿיהלט אין דער גרעסטער סכנה. די משכילים און די געבילדעטע, וועלכע האָבען געהאַט אַוועק געוואָרפֿען די יודישע גאַס און געזוכט אָרט פֿאַר זייער אַרבייט און זייערע פֿעהיגקייטען אין דער אַלגעמיינער גאַס, האבען פּלוצים דערפֿיהלט דעם שווערען יאָך פון גלות אַסך טיעפֿער און שטאַרקער ווי די אַמאליגע יודען. ניט האָבענדיג מעהר די פֿערטהיידיגונגס מיטלען וועלכע די אמונה האט געגעבען, פֿערלירענדיג אין איהר דאס באַנד, וואָס האָט פֿעסט צוזאַמענגעבונדען אַלע יודען, האָבען די געבילדעטע און משכילים געמוזט זוכען איין אַנדער אויסדרוק פֿאַר זייערע נאַציאָנאַלע געפֿיהלען און איין אַנדער באַנד פאַר'ן פֿאָלק. דער גלות האט זיי געשטיקט און ניט געלאָזט עטהעמען, און דאס אויפֿשטעהענדיגע נאַציאָנאַלע געפֿיהל האָט זיי געוויזען אויף אונזער אַלטעס לאַנד, וועלכעס האט תמיד גערופֿען צו פֿרייהייט און גליק. דערפֿאַר זענען די געבילדעטע די ערשטע געווען, וועלכע האָבען אויפֿגעהויבען די פֿאָהן פון ציון.

די אמונה איז שוואַכער געוואָרען ניט נור ביי דער יוגענד, נאָר אויך ביי די אַלטע, אויך ביי דעם פשוט'ן עולם ביי דעם המון עם, און ווען ביי איינצעלנע מענשען איז זי נאָך גענוג שטאַרק איז זי אָבער אַלס נאַציאָנאַל באַנד שוואַך געוואָרען, אַזוי ווייט שוואַך, דאָס זי האט שוין מעהר ניט די פֿריהערדיגע ווירקונג אויף אונזער אַלגעמיינעס לעבען. דאָס איז אַ זאַך וועלכע איז דער גאַנצער וועלט בעקאַנט און אויף וועלכע ניט איין פֿרומער יוד האט שוין גענוג געזיפֿצט און טרעהרען פֿערגאָסען. אויך אין די קלענסטע שטעדטליך האָבען שוין די אמונה און איהרע פֿערטרעטער פֿערלאָרען זייער אַמאליגע מאָראַלישע קראַפֿט, לכל הפחות וואָס אַנבעלאַנגט די פֿערבינדונג פון דעם איינצעלנעם יודען צום כלל. די אמונה איז שוואַכער געוואָרען, פון די רבנישע וַעַדִים, איז שוין מעהר קיין זֵכֶר ניט געבליבען, אויך יעדער רב פֿאַר זיך אַליין האט שוין ניט די זעלבע קראַפֿט און כבוד וואָס ער האט אַמאָל געהאַט. דאָס שפּריכוואָרט — „איך הער דיר ווי דעם רב", ווייזט ווי ווייט די אמונה, איז ביים פֿאָלק געפֿאַלען. פֿיעל פון אונז קלאָגען זיך איבער די הייגטיגע רבנים דאָס זיי מיט זייערע פֿיהרונגען זענען שולדיג אין דעם וואס די אמונה און איהרע פֿערטרעטער זענען געפֿאַלען, אָבער דאָס צו זאָגען מוז מען זעהר קורצזיכטיג זיין, אום ניט צו זעהן און ניט צו פֿערשטעהן די אמ'תע לאַגע פון דער זאַך. ווען די אמונה וואָלט ביי אונז געוועזען שטאַרק ווי אַמאָל, וואָלטען הייגטיגע רבנים געקענט זייער ראָלע שפּיעלען ניט ערגער פון די אַמאליגע רבנים, זיי וואָלטען געוועזען שטרענג און וואָלטען קיינעם ניט נושא־פנים זיין ווי די פֿאַרצייטיגע רבנים, זיי וואָלטען געוועזען דיזעלביגע מְתַקְנִים און יודישע פֿיהרער, ניט ערגער פֿון די אַמאליגע רבנים, ווייל זיי וואָלטען געהאַט אויף וואָס צו שטיצען זיך. די קראַפֿט פון דער אמונה וואָלט זיי גענוג שטאַרקייט געגעבען אום אויסצופֿיהרען וואס זיי דאַרפֿען און זיי מוזען. זיי זענען דאָס אָבער ניט, זיי זענען געבליבען גאָר אָהן ווירקונג אויף דעם יודישען לעבען ווייל די אמונה איז שוין צו שוואַך דאס זי זאָל זיי קענען שטאַרקען און דערהאַלטען ביי דעם אַלטען גלאַנץ. דאָס איז שוין שטענדיג אַזוי: ווען וואָס ס'איז פֿאַר אַ פֿאָלקס בנין איז שטאַרק און געזונד דאַן זענען אויך זיינע פֿערטרעטער גענוג געזונד און שטאַרק, צו שטעהן אויף אַ הויכער מדרגה און צו דערגרייכען ציעלען, און ווען דער בנין האַלט שוין ביי

איינפֿאַלען דאַן מוזען ישוין זיינע פֿערטרעטער אויך, אַראָב לאָזען זייער קאָפּ און זיך בעגנוגען דאָס מען לאָזט זיי. לעבען. דאס זענען ניט די היינטיגע רבנים ישולדיג דאס זיי ווירקען ניט ווי די אַמאליגע רבנים, דאָס איז די אמונה אַליין מיט איהר שוואַכקייט אין דעם שולדיג. די אמונה איז וועגען איהר שוואַכקייט שוין מעהר ניט אין שטאַנד דעם גלות יודען צו טרייסטען און צו פֿערהיטען פֿון די צרות, און דער גלות, וואָס הונדערטער יאָהרען האָט ער מיט אונז גאָר נישט געקענט מאַכען האט אונז מיט אַמאָל מנצח געווען ביז אויפ'ן לעבען. דאָס איינציגע באַנד די אמונה וועלכע האָט אונז ביז אַהער פֿעסט געהאַלטען האָט אָנגעהויבען צופֿאַלען ווערען אויף שטיקליך, יעדער אָבער וועלכער האָט זיך געקענט אַרויסרייסען פֿון דעם אַלגעמיינעם קערפּער האָט זיך געריסען מיט אַלע קרעפֿטען. יעדער יוד, וועלכער האט געקענט זיך דערווייטערן פֿון זיין פֿאָלק האט זיך דערווייטערט און די וועלכע האָבען ניט געקענט, די זענען גלאַט פֿערפֿוילט געוואָרען. די אַלטע פֿרומע יודען זענען מיר זעהר טייער אָבער דעם פֿאקט קען מיר קיינער ניט אָבלייקענען, דאָס דער דופק פֿון. דער יודישער אומה האט שוין ניט געקלאָפּט מיט דערזעלביגער לעבעדיגקייט ווי פֿאַרצייטען, דאָס אין מיטען אונזער האַרץ האָבען מיר אָנגעהויבען פֿיהלען אַ קאַלטקייט, אַ צופֿוילקייט. אונזערע ישיבות, ת"ת, חדרים און גלאַט יודישע הייזער האָבען פֿערלאָרען זייער אַלטען יודישען פּראַכט און פֿאַרצייטיגען גלאַנץ, דאָס זענען געוואָרען יודישע אַרכיוען, וואו מען קען נור מיט גרויס מיה אויפֿזוכען אַ סימן פֿון אונזער אַ מאליגען יודישען לעבען, אַ סימן און ווייטער ניט. די לאַגע איז פֿון טאָג צו טאָג ערגער געוואָרען, די סכנה אַלץ גרעסער און גרעסער, פֿון דרויסען דער אַבפֿאַל שטאַרקט זיך פֿון מינוט צו מינוט און פֿון אינווענינ די צופֿוילקייט טיעפֿער און ברייטער. די לאַגע איז געוועזען שרעקליך: דאָס יודענטהום האָט אין דער השכלה־תקופה געהאַט די שרעקליכסטע תקופה צווישען די 18 הונדערט יאָהר גלות, וואָס זי טראָגט אויף איהרע פּלייצעס, מיט איין מאָל האָט עס זיך געפֿיהלט געטראָפֿען אין לעבען. די צייט איז געוועזען זעהר טרויריג, נאָך איהרע סימנים האָט מען זי געקענט רעכענען פֿאַר אַ צייט פֿון גסיסה. אונזערע שונאים האָבען שוין געגלויבט צו הערען אין דער לופֿט דאָס האַרכלען און פּאַכען פֿון אונזער יודישער נשמה און יודישען לעבען, די אמונה איז שוואַך געוואָרען און די פֿאָלגען פֿון דעם, ווי מיר האָבען געזעהען, זענען געוועזען זעהר ביטערע, און דערום קיין וואונדער וואָס די גוואַלד געשרייען פֿון דעם יודישען געבילדעטען האָבען איין טיעפֿען אָבקלאַנג אין פֿאָלקס האַרץ געפֿונען, קיין וואונדער ווען די הילפֿע רופֿען פֿון די ביל"וניצעס, משכילים און געבילדעטע ציוניסטען האָבען געריהרט דעם יודישען פֿאָלקס גייסט. קיין וואונדער ווייל דאָס פֿאָלק האָט זיך געפֿיהלט אין דער סכנה ניט ווייניגער פֿון די אַלע אָוועקגעלאָפֿענע יודען, דאַס פֿאָלק האָט אָנגעהויבען מיט צו שרייען מיט די אַלע משכילים און מיטשרייענדיג האָט עס אָנגעפֿאַנגען זוכען זיין רעטונג אין דעמזעלבען ארט וואָס יענע, דאָס איז אין ציון. אַלזאָ די אורזאַכע פֿון דער איצטיגער ציוניסטישער בעוועגונג איז די אָבשוואַכונג פֿון דער אמונה, ווען ניט אלס יהידישע זאַך זאָ דאָך אלס כלל זאַך.

(ענדע קומט).

פּאָליטישע איבערזיכט.

די פּאַרלאַמענטען זענען שוין ווידער געעפֿענט און עס איז ווידער אָנגעקומען די צייט פֿון אַרבייט און הייסע וִכּוּחים. אין דייטשען פּאַרלאַמענט קומט באַלד נאָך אַמאָל דער פּראָיעקט וועגען בויען נייע קריגסשיפֿען. די קאָמיסיע, וואָס איז אויסגעקליבען געוואָרען פֿון פּאַרלאַמענט, האָט דעם פּראָיעקט אָנגענומען, אָבער ניט אין גאַנצען. די קאָמיסיע האָט בעשלאָסען פֿאָרצולעגען דעם פּאַרלאַמענט פֿערגרעסען דעם פֿלאָט, נאָר מיט אַ קלענערער צאָהל שיפֿען, ווי די רעגירונג פֿערלאַנגט. דערמיט ווערט נאַטירליך אַ סך ווייניגער די סומע וואָס עס וועלען דאַרפֿען איינשלינגען די נייע קריגסשיפֿען. נאָך דעם פּראָיעקט פֿון דער רעגירונג האָט מען געדאַרפֿט אויסגעבען אויף בויען שיפֿען 500 מיליאָן מאַרק און נאָך דעם פּראָיעקט פֿון דער קאָמיסיע וועט מען דאַרפֿען האָבען נור 360 מיליאָן מאַרק. די דאָזיגע סומע איז אויך זעהר גרויס און די קאָמיסיע האָט געזוכט מיטלען ווי אויפֿצובריינגען אַזוי פֿיעל געלד דורך נייע צאַהלונגען, וועלכע זאָלען מיט זייער גאַנצער שווערקייט ניט פֿאַלען אויף די אָרימע, נאָר אויף פֿערמיטעלטע און רייכע. צו דעם צוועק רעכענט מען צו פֿערגרעסערן די צאַהלונגען אויף אַקציעס פֿון ביינק, אויף לאָטעריע צעטליך, אויף אויסלענדישע וויינען, אויף טאַבאַק א. ז. וו. די רעגירונג, ווי עס ווייזט אויס, איז אויך מַסְכִּים מיט דעם פּראָיעקט פֿון דער קאָמיסיע. זאָל זי נור דערוויילע קריגען פֿון פּאַרלאַמענט די 360 מיליאָן מאַרק, דערנאָך וועט זי בעטען געלד אויף בויען נייע שיפֿען. די פֿערגרעסערונג פֿון דייטשען פֿלאָט קען מען שוין האַלטען פֿאַר געזיכערט, ווייל עס איז מעהר קיין סָפֵק ניט אַז אויך דער פּאַרלאַמענט וועט געבען זיין הַסְכָּמָה אויף דעם פּראָיעקט.

די דייטשע גוטסבעזיצער ווילען דערווייל אויסנוצען די געלעגענהייט און פֿאָרלעגען אַז מען זאָל ווידער פֿערגרעסערען די צאַהלונגען אויף אויסלענדישע געטריידע. דאָס, זאָגען זיי, וואָלט שטאַרק אויפֿגעהויבען די לאַנדווירטשאַפֿט, ווייל דייטשלאַנד קען ניט קאָנקורירען מיט דעם ביליגען אויסלענדישען ברויט. אָננעהמען אָבער אַזאַ פֿאָרשלאָג קען די רעגירונג איצט סיי ווי סיי ניט, ווייל זי איז אויך געבונדען מיט האַנדעלסקאָנטראַקטען, לויט וועלכע זי האָט געמוזט פֿערקלענערן די צאַהלונגען אויף געטריידע, די רעגירונג קען אויך ניט צוזאָגען אויף שפּעטער צו הויבען די צאַהלונגען אויף געטריידע, ווייל דורך דעם וואָלט דאָס ברויט פֿיעל טייערער געוואָרען און דאָס וואָלט אויפֿגעבראַכט געגען דער רעגירונג די אַרבייטער און איבערהויפּט די אָרימע טהיילען פֿון פֿאָלק.

צו שיצען דעם קליינעם קרעמער פֿון דער קאָנקורענץ פֿון די גרויסע געשעפֿטען איז פֿאָרגעלעגט געוואָרען אַ אינטערעסאַנטעס געזעץ אין פּרייסישען פּאַרלאַמענט. אין די לעצטע יאָהרען האָבען אָנגעהויבען אין פּרייסען וואַקסען גרויסע מאַגאַזינען — באַזאַרען, וואָס פֿערקויפֿען אין איין געשעפֿט אַלערליי אַרטען סְחוֹרָה. אַזוי ווי די געשעפֿטען האָבען גרויסע קאַפּיטאַלען און זיי קויפֿען איין סחורה מאַסענווייזען אָדער גרינדען צוליעב זייערע סחורות אייגענע פֿאַבריקען, קאָסט זיי די סחורה אַ סך ביליגער ווי דעם קליינעם קרעמער. פֿערקויפֿענדיג אַ סך סחורה קענען זיי זיך בעגנוגענען מיט אַ קלענערעם רֶוַח ווי דער קלענערער קרעמער, וועלכער קען קיינמאָל ניט האָבען אַזאַ אַבזאַץ ווי זיי. נאַטירליך איז שווער דעם קלענערען קרעמער אויסצוהאַלטען די קאָנקורענץ פֿון אַזוינע גרויסע געשעפֿטען, און אום צו קומען צו הילף דעם קליינהאַנדעל וויל איצט פּרייסען אַרויפֿלעגען גרויסע אָבצאָהלונגען אויף די באַזאַרען. דער דאָזיגער פּראָיעקט האָט אַרויסגערופֿען אַ גרויסע בעוועגונג צווישען די גרויסע קרעמער, ווייל דורך אַזאַ געזעץ וועלען פֿיעל פֿון זיי דאַרפֿען פֿערמאַכען זייערע געשעפֿטען. עס איז אָבער נאָך איבערהויפּט אַ שְׁאֵלָה אויב דורך דעם געזעץ וועט פֿיעל געהאָלפֿען ווערען דער קליינער קרעמער, ווייל די גרויסע געשעפֿטען וועלכע האַנדלען מיט איין מין סחורה וועלען זיין פֿריי פֿון די נייע אָבצאָהלונגען. אויף אַזאַ אופֿן וועט דער נוץ פֿון דעם נייעם געזעץ זיין ניט בעזאָנדערס גרויס, אָבער שאַדען קען ער געוויס אָנטהון אַ סך. די אָרימע וועלען דאַרפֿען טייערער צאָהלען פֿאַר די אַרטיקלען וואָס זיי קויפֿען, און פֿיעל פּריקאַשציקעס וועלען בלייבען אָהן אַרבייט, די לאַגע פֿון די פּריקאַשציקעס אין די גרויסע קראָמען איז פֿיעל אַ בעסערע ווי אין די קליינע: זיי אַרבייטען ווייניגער צייט און קריגען מעהר געהאַלט. איין בערלינער פֿירמע האָט געוויזען אַז 13 פּראָצענט פֿון איהרע פּריקאַשציקעס קריגען ביז 6000 מאַרק געהאַלט אַ יאָהר, און נור 18 פּראָצענט קריגען ווייניגער פֿון 2400 מאַרק, די איבריגע קריגען פֿון 2400 ביז 4000 מאַרק. מיידליך וואָס דיענען אין דער פֿירמע, הויבען אָן מיט 70 מאַרק אַ חודש געהאַלט. זומער קריגט יעדער פּריקאַשציק $2\frac{1}{2}$ וואָכען פֿריי. און וואָס וועט זיין מיט אַזוינע טויזענדער פּריקאַשציקעס אַז עס וועט פֿערקלענערט ווערען די צאָהל פֿון די גרויסע געשעפֿטען?

אין עסטרייך עפֿענט זיך דער פּאַרלאַמענט דעם 8־מאַי און דאָ אינטערעסירען זיך ווידער אַלע מיט דער פֿראַגע ווי וועלען זיך בענעה־

מען די טשעכען. יעדענפֿאַלס האָבען די איבריגע סלאַווישע דעפּוטאַטען בעשלאָסען מעהר די רעגירונג ניט צו שטערען און מיט אַלער מעגליכקייט צו זעהן אַז אין פּאַרלאַמענט זאָלע מעהר ניט פֿאָרקומען די פֿריהערדיגע סקאַנדאַלען.

דער קייזער איז שוין אַרויסגעפֿאָהרען קיין בערלין צו פֿערברייגנען צוזאַמען מיט דער דייטשער קייזערליכער פֿאַמיליע דעם יום טוב פֿון דעם קראָנפּרינצענס פֿאָליעהריגקייט. צו דעם יום טוב פֿאָהרען צונויף אין בערלין פּרינצען און פֿירסטען פֿון אַלע מלוכות. דורך דעם יום טוב, אויף וועלכען עס וועט זיין דער עסטרייכישער קייזער און דער איטאַליענישער קראָנפּרינץ, וועט מעהר פֿערשטאַרקט ווערען די פֿריינדשאַפֿט צווישען דייטשלאַנד, עסטרייך און איטאַליען, וועלכע האָט אָנגעהויבען צופֿאַלען צו ווערען.

פֿון דער מִלְחָמָה האָט די לעצטע וואָך וועניג נייעס געבראַכט. אין פּרעטאָריע, די הויפּטשטאָדט פֿון טראַנסוואַל איז דורך דינאַמיט צוריסען געוואָרען די געוועהר פֿאַבריקע. פֿריהער האָט מען געמיינט אַז דורך אַ צופֿאַל האָט זיך אָנגעצונדען, דאָס פּולווער און צוריסען די פֿאַבריקע, איצט שטעלט זיך אַרויס אַז אונטער דער ערד איז געווען געגראָבען אַ מינע פֿון אַ דערבייאַיִדיגען הויז און אונטערגעלעגט דינאַמיט. אין דעם הויז האָבען געוואָהנט ענגלענדער, נאַטירליך זענען די ענגלענדער אַרעסטירט. די מאַשינעס פֿון פֿאַבריקע זענען געבליבען גאַנץ, עס זענען אָבער אומגעקומען אַ פּאָר צעהנדליג מענשען

טערקיי קריגט אַלין נייע בַּעֲלֵי טוֹבוֹת. אַ גרויסער בַּעַל טוֹבָה פֿאַר איהר ווערט איצט פֿראַנקרייך. אַזוי ווי טערקיי איז אונגעבילדעט און האָט ניט קיין אייזענבאַהנען, האָט פֿראַנקרייך פֿאָרגעלעגט צו בויען פֿאַר איהר אייזענבאַהנען אין סיריען. טערקיי האָט אפילו לאַנג די טוֹבָה ניט געוואָלט אָננעהמען, אָבער רוסלאַנד און פֿראַנקרייך האָבען זעהר שטאַרק געפֿאָדערט און דייטשלאַנד האָט פֿריינדליך געהייסען, און וואָס טהוט מען ניט צוליעב אַ גוטען פֿריינד? וּבְכֵן האָט טערקיי געגעבען איהר הַסְכָּמָה און איצט ווערט אין פֿראַנקרייך געגרינדעט איין אַקציען־געזעלשאַפֿט צו בויען אייזענבאַהנען אין טערקיי. י. ל.

יוּדִישֶׁע שְׁטֶעדְט און שְׁטֶעדְטְלִיך.

שלעכטע געשעפֿטען, ניטא וואָס צו טהון, ניטא וואו אַ גראָשען צו פֿערדיענען, די קאָנקורענץ איז גרויס, „דער קריזיס" הערט ניט אויף, קלאָגט מען זיך פֿון די יודישע שטעדט, מען טראַכט מען קלערט וואָס זאָל מען טהון, ווי אַזוי זאָל מען פֿערבעסערען די שלעכטע לאַגע. וועגען דעם האָט אויך אַ צייט געקלערט און געטראַכט דאָס שטעדטיל המעלניק (פּאָד. גוב.) און — האָט ענדליך געפֿונען איין מיטעל וואָס זאָל איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל העלפֿען צו אַלע צרות, די „קאָנקורענץ" מיט דעם „קריזיס" זאָל אויפֿהערען, און יעדער זאָל האָבען פּרנסה.

דאָס זעלטענע מיטעל איז, אַז מען זאָל ביי דעם גליקליכער שטאָדט סקווירא אָבדעדען זייער רבי'ן, ער זאָל זיך בעזעצען אויף שטענדיג אין המעלניק. עס איז אפילו אַ גרויס רחמנות געוועזען אויף סקווירא, דאָרטען וואָהנען אויך יודען וועלכע דאַרפֿען אויך פּרנסה, און וואָס וועלען זיי נעביך טהון ווען דער רבי וועט זיי אַוועקוואַרפֿען? נאָר היינטיגע שווערע יאָהרען קען מען ניט טראַכטען פֿאַר יענעם און ביי די חמעלניקער איז פֿעסט געבליבען אָהן שום רחמנות איבעררעדען דעם רבי'ן. דערצו האָט מען אָבער בעדאַרפֿט האָבען 8000 רובל און וואו זאָל מען נעמען אַזאַ גרויסע סומע געלד? טהייל איז אפילו איינגעפֿאַלען נעמען פֿון דער קאָראָבקע, נאָר דערויף האָט מען בעדאַרפֿט לאַנג וואַרטען און דערווייל איז שלעכט: אַ איבריגען טאָג איז שווער צו וואַרטען און 8 טויזענד רובל מוז זיין און וואָס גיכער איז בעסער; די סומע איז אפילו זעהר גרויס נאָר יעדער פֿערשטעהט אַז עס איז כדאי, עס איז ווערטה, אַ כשרה מציאה, וואָרום אין דער שטאָדט וואו דער רבי וואָהנט איז שפע, ברכה און הצלחה. —

די ווייבער האָבען אויסגעטהון זייער צירונג, פֿון די בתי מדרשים האָט מען פֿערקויפֿט די טייערע חפצים, ביז די סומע געלד איז געוואָרען און דער רבי מיט זיין גאַנצער סוויטע איז מיט מזל קיין חמעלניק געקומען און די יודען אין סקווירא זענען אָהן דער שכינה געבליבען; די פֿרייד פֿון די חמעלניקער איז ניט איבער צוגעבען, עס איז אָבער אויך ניט איבערצוגעבען דעם צער פֿון די סקווירער און חמעלניק איז ליכטיג און אין סקווירא איז פֿינסטער...

דעם רבינס ווייך האַרץ האָט אָבער לאַנג דעם צער פֿון די סקווירער ניט געקענט איבערטראָגען און האָט געבראָכען דעם „תקיעת כף" מיט המעלניק (אַ רבי מעג) און האָט זיך צוריק בעזעצט אין סקווירא. נאָר ניט אין גאַנצען, שרייבט מען פֿון דאָרט, האָט אונז דער רבי פֿערגעסען, פֿון דער צייט אָן איז ער ביי אונז איין אָפטער גאַסט, ווייל ער וויל אונז ניט בעליידיגען פֿאַר די סקווירער. יענע וואָך איז ער ווידער ביי אונז געוועזען און געמאַכט שענע עטליכע רובל.

ששון ושמחה איז איצטער אין ראַדאַמיסל (קיעוו. גוב.) ה, אש. פֿון אנ. שרייבט אונז? איינער פֿון די גרויסע צדיקים האָט צו אונז אַראָבגעשיקט אַ גבאי מיט עטליכע פּוד פּאַפּיער התונה בילעטען אין וועלכע דער הייליגער צדיק בעט צו זיין טאָכטער אויף דער התונה וואָס דאַרף זיין אין ראש חודש אלול (אין וועלכען יאָהר ווייסט מען נאָך ניט), און בכדי מען זאָל צוזאַמען נעמען „דרשה געשאַנק", מאַכען די חסידים וועטשערינקעס, מען טאַנצט מען טרינקט ביז אין ווייסען טאָג און מען קלויבט „דרשה געשאַנק".

ווען דער אויבערשטער וועט העלפֿען דעם רבינס טאָכטער זאָל אפילו חתונה האָבען היינטיגס יאָהר, בלייבט נאָך דעם גבאי אַרומצופֿאָהרען מיט די עטליכע פּוד פּאַפּיער חתונה בילעטען און קלויבען דרשה געשאַנק ביז ראש חודש אלול ד. ה. נאָך 4 חדשים, אַקוראַט ביז אין נייעם אוראַזשאַי, די גאַנצע צייט בעת די בעסאַראַבער יודען האָבען נאָך צו הונגערן.

טאַנצט, שפּרינגט, טרינקט, הוליעט ראַדאַמיסלער און אַנדערע חסידים וועלכע מען בעט אויף דעם רבינס טאָבטערס חתונה, איהר האָט נאָך צייט צו הוליען, טרינקען און טאַנצען גאַנצע 4 חדשים ביז אין נייעם אוראַזשאַי...

איבער אַ האָן מיט אַ היהן איז חרוב געוואָרען די שטאָדט ט.ר מַלְכָּא און איין איבער אַלֶף האָט זיך דאָס בעוואוסטע שטעדטיל זוואַניץ אָנגעצונדען אויף מיר, אמת.

צוריק מיט עטליכע חדשים, במעט אין איין צייט ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען דער קריעג צווישען די בורען מיט די ענגלענדער האָט זיך אין זוואַניץ אויך אָנגעהויבען אַ גרויסער קריעג צווישען די דאָרטיגע ציוניסטען, ווי די לעזער ווייסען שוין פֿון נומער 21 „יוד" פֿאָריגעס יאָהר. איבערהויפּט האָבען פֿיעל דאָרטיגע קאָרעספּאָנדענטען בעשולדיגט אין דעם קריעג אַ זוואַניצער טשעמבערלען וואָס זיין נאָמען הויבט זיך אָן מיט אַ אַלף. און אַזוי ווי מיר זענען ניט זיכער געוועזען אויב באמת דער ה' א. איז שולדיג, האָבען מיר וועגען דעם כלל ניט דערמאַנט. ענדליך האָב איך בעקומען אַ בריעף וואו עס זענען אונטערגעשריבען צעהן יודען אַז ה' א. איז דער גאַנצער שולדיגער; דער קריעג הערט ניט אויף און עס איז געקומען אַזוי ווייט אַז אַ הויז פֿון איינעם ה' ל. האָט מען ביינאַכט באָמבאַרדירט, מען האָט דאָרט אויסגעשלאָגען די פֿענסטער און די הויזמענשען זענען פֿון שרעק שיעד ניט אומגעקומען: איך האָב געגלויבט אַ מִנְיָן יודען וואָס האָבען אונטערגעשריבען דעם בריעף און האָב אין נומער 8 אָנגערופֿען דעם ה' א. וועלכען מען בעשולדיגט אין די מחלוקות.

איצט האָב איך בעקומען אַ בריעף פֿון זוואַניץ וואו עס זענען אונטערגעשריעבען צווייא מנינים יודען, אַז פֿענסטער האָט מען טאַקע ביי ה' ל. געשלאָגען אָבער ניט דער ה' א. האָט דאָס געטהון, נאָר ה' ל. האָט אַליין אויס געשלאָגען ביי זיך די פֿענסטער, ד. ה. ווי גאָ גאָלס אונטער־אַפּיצירשע וואָס האָט זיך אַליין אָבגעשמיסען. אויסער

דעם, שרייבען די צוויי מנינים יודען אַז דער ה' א. מאַכט ניט נור אָן קיין מחלוקות נאָר פֿערקעהרט, ה' א. איז דער פֿיינסטער בעל הבית פֿון גאַנץ זוואַניץ. „מיר קענען עפֿענטליך זאָגען, שרייבען זיי, אַז נור ה' א. האָבען מיר צו פֿערדאַנקען „פֿאַר דער תלמוד תורה וועלכע האָט „זיך געגרינדעט צוריק מיט 4 יאָהר, אין וועלכער עס לערנען איצט „לערך 100 קינדער. ווער האָט ביי אונז צושפרייט דעם ציוניזם אַז „ניט ה' א. ? ווער נעמט צונויף שקלים, אַקציעס, אַז ניט ה' א. ? ווער „גיט זיך אָב טאָג מיט נאַכט מיט וואָהלטהעטיגע זאַכען? ווער מונטערט „אונז אויף צו אַלע אידעאַלע זאַכען אַז ניט ה' א. ?"

מיט איין וואָרט אַלעס ה' א. און ה' א. יעדער שטאָדט וואָלט זיך געווינשען פֿערמאָגען אַזאַ בירגער. און זוואַניץ מעג אודאי מיט אַזוינעם שטאָלציערען.

די צוויי מנינים זוואַניצער יודען צינדען זיך אָן אויף מיר, פֿאַר וואָס איך האָב געגלויבט נור א י ן מנין יודען און אין נומער 8 דערמאַנט דעם אַלף און זידלען מיך און קריטיקירען מיך און בעטען מיך צו ליעב דעם אמת איך זאָל עס אָבדרוקען. איך וויל אָבער ניט זיין אַזוי ווי דער ה' ל. וואָס האָט זיך אַליין די פֿענסטער געשלאָגען אָדער ווי די אונטער־אָפֿיצירשע וואָס האָט זיך אַליין אָבגעשמיסען, נאָר איך פֿאַרזיכער אייך אַז די צוויי מנינים זוואַניצער קאָרעספּאָנדענטען האָבען מיך „גוט אָבגעקריטיקירט" מיט „אַ גרויסאַרטינער סאַטירע" דערפֿאַר וואָס איך האָב געדרוקט אַ זוואַניצער קאָרעספּאָנדענץ אונטער וועלכער עס איז אונטערגעשריעבען 10 קאָרעספּאָנדענטען. איצט נאַטירליך מוז איך גלויבען דער קאָרעספּאָנדענץ וואו עס איז אונטערגעשריעבען 20 קאָרעספּאָנדענטען. איך בין אָבער פֿאָלקאָמען זיכער אַז שפּעטער וועל איך בעקומען אַ בריעף אונטער וועלכען עס וועלען זיין אונטער געשריעבען 30 קאָרעספּאָנדענטען און מען וועט מיך אָבזידלען און „אָבקרוטיקירען" מיט אַ „גרויסאַרטיגער" סאַטירע" פֿאַר וואָס איך האָב געגלויבט די פֿריהערדיגע 20 קאָרעספּאָנדענטען. דערנאָך וועלען קומען 40 און זאָגען אַז די 30 שרייבען ניט דעם אמת, א. ז. וו. נאָר אַזוי ווי מיין צוועק איז נור צו געפֿינען דעם ריכטיגען אמת וועל איך פֿון היינט אָן דרוקען אַ קאָרעספּאָנדענץ, פֿון זוואַניץ נור דאַן, ווען אַלע 700 איינוואָהנער וואָס געפֿינען זיך אין זוואַניץ (פּאָד. גוב.) וועלען זיין אונטערגעשריעבען. דאָ וועל איך זיך אויך אונטער זייער בריעף אונטערשרייבען. אמת.

מען שרייבט אונז:

י ש ר א ל פֿ י ל ש ט י י ן פֿון ב אַ ל ט אַ (פּאָד. גוב.): פֿאַר עטליכע וואָכען האָט דער אינספּעקטאָר פֿון די פֿאָלקס שולען אין אונזער ראַיאָן פֿאָרגעלעגט די יודישע געמיינדע אַז מען זאָל אויסקלויבען פֿון די היגע בעלי בתים איין משגיח איבער אונזער יודישע שולע, ער זאָל פֿיהרען די רעכנונג פֿון דער הכנסה מיט דער הוצאה, זאָרגען די שולע זאָל זיך פֿיהרען אין אָרדענונג א. ד. ג. אונזערע בעלי בתים האָבען אָבער ניט ליעב זיך אינטערעסירען מיט כלל זאַכען און דערויף פֿערליערען צייט, קיינער האָט ניט געוואָלט אויף זיך נעמען די בכבודיגע שטעלע. אפילו אונזערע מיוחסים און גבירים וואָס האָבען געגוג איבריגע צייט האָט די וויכטיגע פֿראַגע פֿאַר אונזער שטאָדט ווענינ אינטערעסירט. ענדליך האָט זיך געפֿונען איינער ה' ב. וואָס האָט זיך אויסגעריפֿען פֿערנעהמען דעם פּאָסט, ער האָט אויך געשענקט פֿאַר דער שולע 150 רובל און צוגעזאָגט אַזאַ סומע געבען יעדעס יאָהר. דאַכט זיך זעהר שען, נאָר אז אונזערע בעלי בתים האָבען דערזעהן ווי די שטעלע לוינט פֿאַר ה' ב. האָבען שוין אַלע געוואָלט דעם כבוד און ווערען משגיחים, זיי האָבען זיך זאָגאַר וועגען דעם געסטאַרעט נאָר עס האָט ניט געהאָלפֿען, ה' ב. איז אין אַ גוטער שעה געבליבען משגיח.

י ע ק ב כ ה נ אָ ו ו י ץ פֿון ש אַ צ ק (מונסקי. גוב.): ביי אונז איז געוואָרען אַ חברה ציוניסטען, נאָר באַלד ווי איינער פֿון אונזערע רבנים האָט זיך וועגען דעם דערוואוסט האָט ער אין בית המדרש געמאַכט אַ גרויס גוואַלד: „ווי דערלאָזט מען דאָס צו מאַכען יורען פֿאַר אַפיקורסים, האָט ער געשריעגען, ווי דערלאָזט מען אָבצולעשען די אמונה פֿון משיח'ן וואָס דאָס איז פֿון די שלשה־עשר עקרים אַז מיר גלויבען אַז משיח דאַרף נור קומען פלוצים, און ניט מיט באַנקען און אַקציעס", איבערהויפט איז ער אָנגעפֿאַלען אויף דעם ציוניזם דערפֿאַר וואָס אויף זייערע פֿערזאַמלונגען לאָזט מען אַריין פֿריילינס. די חברה האָט בעקומען פֿיעל געגנער און איז בטל געוואָרען. —

מ"פ ש"ב פּאַפּלאָווסק (הערס. גוב.).: ביי אונז געפֿינט זיך אַ תלמוד תורה, אין וועלכער אַ מלמד לערענט מיט 26 אָרימע קינדער. דער איינציגער אויפֿזעהער פֿון ת"ת איז איין אָרימער שוסטער וועלכער וואַרפֿט אַוועק יעדען פֿרייטאָג זיין אַרבייט און לויפֿט אַרום איבער דער שטאָדט צוזאַמענקלויבען נדבות פֿאַר דער ת"ת. אונזערע „פני"— די פֿערמעגליכע בעלי בתים שטעהט ניט אָן זיך אָבצוגעבען מיט אַזעלכע נאַרישקייטען ווי אַכטונג צו געבען אויף די ערציהונג פֿון אָרימע קינדער. עס האָבען זיך יאָ איין איינציגס מאָל צוזאַמענגעקלויבען עטליכע בעלי בתים אויף איין אסיפה מען זאָל ברייגגען אין אָרדענונג די ת"ת און מען האָט שוין זאָגאַר אויס געקלויבען 3 גבאים, נאָר דערמיט האָט זיך געענדיגט. זיי האָבען יוצא געוועזען מיט דער אסיפה אונ מיט דעם וואָס מען האָט זיי אויסגעקלויבען. ווען ניט דער אָרימער בעל מלאכה וואָס אינטערעסירט זיך מיט די 26 אָרימע קינרער און שענקט זיי אַוועק זיין צייט, וואָלט די לאַגע פֿון דער ת"ת נאָך ערגער געוועזען. שוין צייט אַז אונזערע דריי אויסגעקלויבענע גבאים זאָלען זיך ניט נור בעגנוגען מיט דעם נאָמען „גבאי" און זאָלען עפּיס אויך מיטהעלפֿען דעם אָרימען שוסטער צו פערבעסערען די לאַגע פֿון די אָרימע קינדער אין ת"ת.

א. ש—ן פֿון ב ה א פ א ל ע (פּאָד. גוב.): דעם 4־טען אַפּריל איז ביי אונז געוועזען וויבאָרעס אויף אַ ראַבינער און מען האָט אויסגעקלויבען ד"ר י. נ ע ס ט אָ ר אָ ו ו ס ק ע. דער נייער ראַבינער איז אונזער איין אייגענער, ד. ה. געבוירען אין א ו מ אַ ן, ניט ווייט פֿון אונז, און קען זעהר גוט אונזער שטאָדט מיט אַלע איהרע מעלות און פֿעהלערען, דערום זענען אלע ביי אונז צופֿריעדען פֿון די וויבאָרעס און האָפֿען אַז אונזער נייער ראַבינער וועט זיך מעהר אינטערעסירען מיט די שטעדטישע ענינים וועלכע פֿאָדערען שוין לאַנג פֿיעל פֿערבעסערונגען. —

די יודישע וועלט

עסטרייך. י ש ר א ל א ר א ט ע ן פֿ א ר ד ע ם ק י י ז ע ר. ישראל אראטען פֿון קראקוי האָט זיך דעם 26 אפריל פֿארגעשטעלט זיין מאיעסטעט דעם קייזער אין וויען. ער האָט זיך געווענדעט צום קייזער מיט די דאָזיגע ווערטער: קייזערליכע מאיעסטעט! מיין טאָכטער איז פֿון מיר גערויבט געוואָרען, איך האב זי געזוכט אין פֿיעל ערטער און ביז יעצט נישט געפֿונען. אין נאמען פֿון פֿאטערליעבע און גערעכטיגקייט בעט איך הילף פֿון אייער מאיעסטעט. אויב איהר, מאיעסטעט, וועט ארויסזאָגען דעם וואונש מען זאָל מיר צוריקגעבען מיין פֿערפֿאלענע טאָכטער איז צו האָפֿען אַז איך וועל געהאָלפֿען ווערען, און איך וועל מיין גאנץ לעבען מתפלל זיין פֿאר אייער גליק, מאיעסטעט". דער קייזער האט געענטפֿערט: „איך ווייס אייניגע פרטים וועגען דעם ענין, נאר איך וועל נאָך נאכפֿאָרשען. די בעאמטע טהון דאָך זייער שולד?" אראַטען האָט געענטפֿערט: דער יוסטיץ-מיניסטער האָט געגעבען שטרענגע בעפֿעהלע, אָבער עס איז נישטאָ ווער עס זאָל אויספֿיהרען זיינע בעפֿעהלע". דער קייזער האָט נאָך געפֿרעגט, אויב ער קען אנווייזען דעם אָרט, וואו עס געפֿינט זיך יעצט זיין טאָכטער. אראַטען האָט געענטפֿערט, „אַז ער איז זיכער אז זיין טאָכטער געפֿינט זיך אין דער מדינה". אַראַטען האָט געוויינט, געפֿאַלען דעם קייזער צו די פיס, און געזאָגט, אז זיין פֿרוי איז געפֿעהרליך קראַנק, און אויב ער וועט איהר ברענגען אַ שלעכטע אנטוואָרט פֿון קייזער וועט זי שטאַרבען פֿאַר עגמת-נפש. דער קייזער האָט איהם געהייסען אויפֿשטעהען און געזאָגט ליעבליך: „איך וועל געבען אַ נייעם בעפֿעהל צו די בעאַמטע זיי זאלען טהון זייער שולד".

פ א ל נ א ע ר ע ל י ל ת - ד ם. אין וויענער קאסאציאנסגעריכט איז געווען די רעוויזיאָן פֿון דעם משפט פֿון ל ע א פ אָ ל ד ה י ל ז נ ע ר, דעם העלדען פֿון פאלנאער עלילת-דם, וועלכער איז אבגעמשפט געוואָרען פֿון קוטענבערגער געריכט צו הע[illegible], דאס קאסאציאָנסגעריכט האָט געפסקנט אַז

מען זאָל דעם פֿריהערדיגען פסק מבטל זיין און איבערגעבען דעם משפט איין אנדער געריכט.

די בארישלאָווער אַרבייטער. די לאַגע פֿון אַ טהייל באָרישלאָווער אַרבייטער האָט זיך פֿערבעסערט; דאס העכסטע געריכט האָט געפסקנט, אז מען דארף נישט פֿערמאכען און איינשטעלען די ארבייט אין אלע וואקסגרובען, וועלכע עקזיסטירען פֿון לאנג, ווייל זיי זענען צו נאָהנט איינע פֿון דער אנדערע (און עס קען דאדורך געשעהען איין אומגליק); דאס נייע געזעץ וועגען דעם מרחק צווישען די גרובען בעריהרט נור נייע גרובען אָבער נישט די אלטע. דאדורך קענען א טהייל פֿון די יודישע אייגענטהימער פֿון די גרובען ווייטער זיך פֿערנעהמען מיט זייער עסק. נאָר צום אומגליק האָבען שוין פֿיעל פֿון זיי פֿערקויפֿט זייערע גרובען פֿאר א קלייניגקייט דער לענדערבאנק.

*

רוסלאנד. — אין דער קיעווער סודעבני פאלאטע איז געווען דעם 27 און 28 מארט א וויכטיגער פראָצעס פֿון 48 יודען. די פרטים פֿון דער בעשולדיגונג לויט דעם פראָטאָקאָל זענען געווען אזוי: די מיידיל **שרה פעוזנער** פֿון דארף **קאזאָדאָי** איז מרוצה געוואָרען חתונה צו האבען מיט דעם פויער **פיליפ קופרעיענאָק**, און פֿריהער טויפֿען זיך אין אָרשער קלויסטער. פֿאָהרענדיג קיין אָרשא קומט זיי אויס דורכצופֿאָהרען דאס שטעדטיל אבאלצי, אין וועלכען עס וואָהנען אַסך יודען, און דערום האָט קופרעיענאק געבעטען דעם איספראווניק ער זאָל מיטשיקען מיט איהם פאליציע אויף דעם וועג, ווייל ער האָט מורא אז די יודען זאָלען איהם נישט בעפֿאלען.

לויט דעם בעפֿעהל פֿון איספראווניק איז מיטגעפֿאָהרען מיט דער מיידיל פעוזנער און איהר חתן דער אוריאדניק **ליטווינאוו**. האלב צוויי אזייגער ביי נאכט זענען זיי אָנגעקומען קיין אָבאָלצי אין מיטען שטאָדט. פלוצלינג איז צוגעשפרונגען א יוד יצחק טשאס, אָנגעהאפט דאָס פֿערד ביי דער צוים, און אָנגעהובען צו שרייען: „געוואלד". דער אוריאדניק האָט אויסגעשאָסען אין דער לופֿט, אין איין רגע זענען ארויס אוי'ן גאס בערך 200 יודען מיט שטעקענס און דרענגער, אָנגעהויבען צו שלאָגען דעם אוריאדניק און אראָפגעשלעפט די מיידיל פֿון וואָגען. איין יוד **דאבקין** האָט געשלאָגען דעם אוריאדניק מיט א דראָנג, און אויסגעריסען ביי איהם דעם שווערט. כדי אבצושרעקען די יודען האָט דער אוריאדניק אויסגעשאָסען ראבקינען אין די פיס און איהם געראניעט.

פֿון די עדות האָט זיך ארויסגעוויזען אז די בעשולדיגונג, וועלכע איז אין גאנצען געבויעט אויף די רייד פֿון אוריארניק, ענטהאלט אין זיך אסך גוזמאות. למשל לויט דעם פראָטאָקאָל זענען בעפֿאלען די מיידיל בערך 200 יודען, בעת אין אבאלצי וואָהנען סך-הכל 70 יודען. 1 עדות **עמעליאן ליטווינאוו** וועלכער איז געווען סטאראסטע אין אבאלצי דערצעהלט, אז דער אוריאדניק האָט איהם געבעטען, ער זאָל איהם געבען א צעטעל פֿון אלע יודישע בעלי בתים אין אבאלצי, ער האָט ערקלערט אז עס זענען איהם בעפֿאלען 5 יודען וועלכע ער קען גאָר נישט און דערום וויל ער אנגעבען אויף אלע יודען, כדי זיי זאָלען ארויסגעבען די שולדיגע. דער פאפ פֿון אבאלצי האָט געזאָגט אַז ער קען פֿון לאנג די דאָרטיגע יודען פֿאר שטילע און ארבייטזאמע, און אז זיי טראָגען נישט קיין שום שנאה צו קריסטען.

דער הויפט עדות און די העלדין פֿון דער מעשה „אננא וואסיליעוונא קופרעיענאק" אָדער שרה פעוזנער איז נישט געקומען, ווייל זי איז מיט דער מוטער אַנטלאָפֿען קיין אמעריקא אפֿאָר וואָכען נאָך דער חתונה מיט דעם פויער קופרעיענאק, דען זי האָט נישט געקאָנט פֿערטראָגען זיין בעהאנדלונג.

די פאלאטע האָט אר.יסגעגעבען א פסק, לויט וועלכען 30 בעשולדיגטע ווערען אין גאנצען בעפֿרייט און 15 זענען ערקענט פֿאר שולדיג, אז זיי האָבען געשטערט דער מיידיל פעוזנער צו שמד'ען זיך און זענען אָבגעמשפט געוואָרען: 3 אויף 8 מאָנאט טורמע, איינער אויף 6 מאָנאט און 11 אויף 4 מאָנאט טורמע.

גראָספֿירסטען אין פעטערסבורגער שול. דעם 11 אפריל האָבען בעזוכט די פעטערבורגער סינאַגאגע די 5 זיהן און טאָכטער פֿון גראָספֿירסט קאָנסטאנטין קאָנסטאנטינאָוויץ צוזאָמען מיט זייערע לעהרער. צופֿעליג איז געווען נעבען שול דער אויפֿזעהער פֿון שול, ה' מאיראָוויץ, און ער האָט זיי אלעס געצייגט. די גראָספֿירסטען האָבען געבעטען מען זאָל זיי ציינגען די ספרי תורה און זיי האָבען זיך געוואונדערט זעהענדיג דעם שענעם כתב פֿון די ספרי תורה. אוועקגעהענדיג האָבען זיי געגעבען אַ נדבה אין פושקע און געדאנקט ה' מאיראָוויץ.

= עס איז געשטאָרבען אין לאָדז דער בעוואוסטער פֿאבריקאנט ישראל ק. פאזנאנסקי.

סענאטס-ערקלערונגען. — דער סענאט האט ערקלערט: 1) אז די גובערנסקע פראוולעניע האט נישט קיין רעכט נישט צו בעשטעטיגען די הוצאות פון קאראבקע געלד, אויב מען שטעלט איהר נישט צו קיין בעוויז וועגען די נייטהיגקייט פון געוויסע הוצאות צו העלפען יודישע ארימע לייט; זי קען נור מאכען א חקירה ודרישה אויב די מענשען וועלכע בעקומען שטיצע דארפען זי באמת. 2) ווען די גובערנסקע פראוולעניע האט נישט בעשטעטיגט די סמיעטא, וועלכע איז צוגעשטעלט געווארען אין דער צייט און געפאדערט אין איהר ענדערונגען קען זי שוין שפעטער נישט אבזאגען צו בעשטעטיגען די סמיעטא, וועלכע מען האט געענדערט לויט זיין פערלאנג דערפאר, ווייל מען האט זי נישט צוגעשטעלט אין דער צייט.

דער סענאט האט ערקלערט אז יודישע פרויען-העבאַמען האבען דאס רעכט צו וואהנען אין גאנץ רוסלאנד און אויך אין מאסקווא, צי זיי פערנעהמען זיך מיט זייער מלאכה צי נישט. דער פסק איז געווען איבער דער אנקלאגען פון דער העבאמע **ט. צייטלין** אויף דעם בעפעהל פון מאסקווער גענעראל-גיבערנאטאר איהר ארויסצושיקען פון מאסקווא.

א גיבערנסקע פראווליענע האט אבגעזאגט א יודען צו געבען איהם איין ערלויבניש אויף עפענען א דרוקעריי, ווייל „אויף א יודען קען מען זיך נישט פערלאזען אז ער וועט אבהיטען די געזעצען וועגען צענזור און דרוקען". דער סענאט האט מבטל געווען דעם בעשלוס פון גובערנאטאר און ערקלערט, אז אזאלכע טעמים ווי, אז מען קען זיך נישט פערלאזען אויף א יודען, אדער אז אויף דעם ארט איז נישטא גענוג בעאמטע צו האבען השגחה אויף די דרוקערייען — האבען נישט קיין געזעצליכען גרונד.

יודישע ענינים. די יודישע ענינים וועלכע געפינען זיך יעצט אין דער האנד פון פאליציי-דעפארטאמענט וועלען קירצליך ווערען איבערגעבען אין קאנצעליאריע פון מיניסטער, און עס וועט זיין פאר די ענינים א בעזונדערע אבטהיילונג אונטער פיהרונג פון ה' מ' א. **לאזינא-לאזינסקי** און אויפזיכט פון ו.יצע מיניסטער דעם אינערען ה' נ. פ. **דורנאוואָ**.

= די אקציעס פון יודישען קאלאניאל-באנק, וועלכע זענען געווען פערהאלטען אויף דעם ווארשאווער צאָלאמט, זענען אויף בעפעהל פון צאלדעפארטעמענט אין פעטערסבורג ארויסגעגעבען געווארען דעם אדרעסאט ה' מ. פעלדשטיין אין ווארשא מיט דעם תנאי אז אויף די אקציעס וועלכע האבען א ווערט ביז 50 רובעל זאל קומען א גערבאווע מארקע פון 15 קאפ.

*

דייטשלאנד. — עלילת דם אין פרייסען. די עלילת דם איז יעצט געווארען ווי אמין מגפה, וועלכע געהט איבער פון איין ארט אין אנדערען. עס טרעפען זיך אומעטום רציחות; אמאל געפינט זיך באלד דער רוצח, און ער בעקומט זיין פסק לויט געזעץ, און אמאל געפינט ער זיך נישט. נאר אלע רציחות ווערען געשווינד פערגעסען און מאכען נישט קיין רעש אין דער וועלט. עס טרעפען זיך אבער אזאלכע רציחות, בעזאנדערס אין דער לעצטער צייט, וועלכע האבען א בעזונדער מזל, צו בעקומען דעם בעקאנטען שרעקליכען „עלילת-דם", וועלכער פאלט אויף אלע יודען צוזאמען און מאכט אפטמאל חרב יודישע שטעדט און הייזער. אזא מין רציחה האט זיך געטראפען ווידער אין **קאניץ** (קרייז דאנציג). איין 18-יעהריגער גימנאזיסט **ווינטער** איז פלוצלינג דעם 11 מערץ פערפאלען געווארען; א־ין איניגע טעג ארום האט מען געפונען זיין קערפער אהן א קאפ אין אהן הענד אין א זומפף נעבען קאניץ. ווייל עס האט געפעהלט דער קאפ האט דער פאטער פון בחור נישט געקאנט זאגען אויף זיכער אויב דער קערפער איז פון זיין זוהן. איניגע טעג שפעטער האט מען געפונען נאך טהיילען פון קערפער. מען האט געזוכט אין אלע הייזער נעבען דעם ארט וואו מען האט געפונען דעם דערהרג'יטען, און דארונטער אויך אין א יודישער שול וועלכע איז נישט ווייט פון דעם ארט. לעת-עתה איז מען נאך נישט דערגאנגען אויף קלאר ווער דער רוצח איז, חאטש מען האט שוין געמאכט גרויסע חקירות ודרישות און עס איז אויך ארא‎בגעקומען געהיימפאליציי פון בערלין, אבער די אנטיסעמיטען דארפען נישט לאנג זוכען; זיי האבען שוין געפונען דעם רוצח, און דאס איז דאס בעקאנטע כפרה-הינדעל — דער כלל ישראל, וועלכער דארף האבען קריסטענבלוט אויף פסח. די אנטיסעמיטען האבען אויפגערייצט דעם המון, און דער המון האט געטהון זיינס: געשלאגען יודען און געבראכען יודישע פענסטער און יודישע זאכען אין קאניץ און דער אומגעגענד. אויף בעפעהל פון מיניסטער דעם אינערען איז געפאהרען קיין קאניץ א הויכער בעאמטער **מויבאך**, און מען האפט אז ער וועט מאכען איין ענדע פון די אונרוהען.

ווי עס איז לעצטענס מודיע די „נייע פֿרייע פרעסע" איז מען געקומען אויף די שפור פון דעם אמת'ן רוצח. מען האט געהאפט איין ארבייטער קלעבס, וועלכער האט געוואלט פערמשכנן איין זייגער וועלכען ווינטער האט ביי זיך געהאט. ער האט אויך געטראגען איין נייעם פאלטא, וועלכער האט געהערט צו ווינטער.

אלפרעד נאססיג. דער בעריהמטער סקולפטאר **אלפרעד נאססיג** האט אין בערלינער „קינסטלערהויז" געמאכט איין אויסשטעלונג פון זיינע ארבייטען. פֿאר יודען זענען בעזאנדערס אינטערעסאנט צוויי קליינע סטאטועןן: „דער וועיגער יודע", „יהודה המכבי" און א פארטרעטמעדאליאן פון מאקס נארדוי. ווי עס איז בעקאנט איז ה' נאססיג א ציוניסט.

*

רומעניען. די יודישע עמיגראנטען. וועגען די עמיגראציאן פֿון יודען אין טערקיי שרייבט ה' **פינעלעס** פון **גאלאץ** אין „דער וועלט":

„די טערקישע רעגיערונג גיט אומזיסט ערד אין קליינאזיען די מאחמאדאנער פון **דאברודזשא** (רומעניען), און דער חכם באשי (דער הויפט-ראבינער פון גאנץ טערקיי) און קאנסטאנטינאפאל האט געפועלט אז מען זאל

אויך יורען פּרלויבען זיך בעזעצען אין קליינאזיען, מיט דעם תנאי זיי זאלען נישט פאדערן קיין ערד און קיין געלד־טיצע, און זיי זאלען ווערען טערקישע אונטערטהאנען.

פיעל שטעדט אין רומעניען האבען געשיקט דעלעגאטען קיין קאנסטאנטינאפאל זיי זאלען פועליען אז די רעגיערונג זאל אויך יורען געבען ערד. די דעלעגאטען האבען נישט געהאט קיין שום פראטעקציעס און האבען אפילו נישט געקענט די טערקישע שפראך. זיי האבען פערבראכט א לאנגערע צייט אין קאנסטאנטינאפאל, נאר זיי האבען גאר נישט געפועלט, נאר איין שתדלן יחזקאל שווארץ פון שולטא. וועלכער האט נישט געקאנט בעקומען איין אויפנאהמע ביים סולטאן אדער ביי די מיניסטארען, האט געשיקט א גרויסע דעפעשע צום סולטאן, אין וועלכער ער האט געשילדערט די לאגע פון די אומגליקליכע עמיגראנטען, וואס זענען שוין אנגעקומען אין קאנסטאנטינאפאל. די דעפעשע האט געמאכט א ווירקונג, און דער סולטאן האט געגעבען א בעפעהל, אז מען זאל די יודישע עמיגראנטען פון דאברודשא, וועלכע זענען פאר דעם בערלינער קאנגרעס געוועזן טערקישע אונטערטהאנען, געבען ערד אויף א קאלאניע. דער סולטאן האט נאך געטהון מיט דער פארטיע עמיגראנטען א בעזונדערען חסד, און געגעבען זי שטיצע מיט געלד בערך 2000 טערקישע פונד.

ענדע מערץ איז ווייטער געקומען א פארטיע פון 250 עמיגראנטען פון באטאשאני, בערלאד און אנדערע שטעדט קיין גאלאץ אונטער פיהרונג פון א געוויסען ה' בערגער. די פארטיע האט געהאט מיט זיך אביסיל געלד און בכלל האט זי געמאכט אויף יעדען א גוטען רושם. פון גאלאץ זענען זיי געפאהרען קיין קאנסטאנטינאפאל. אבער דער פיהרער האט געטהון א פעהלער: ער האט די פעסער פון די עמיגראנטען נישט געלאזט וויזירען ביי דעם טערקישען קאנזול, אויך האט ער די עמיגראנטען צוגעזאגט אזעלכע זאכען, וועלכע ער האט נישט געקאנט מקים זיין, און דערפון זענען ארויסגעקומען אין קאנסטאנטינאפאל טענות צווישען די בעאמטע און די עמיגראנטען. דער סוף איז געוועזן, אז דער טערקישער געזאנדטער אין בוקארעסט האט דעפעשירט צו אלע טערקישע קאנזולען אין רומעניען, אז מען זאל ביז אויף א ווייטערען בעפעהל נישט מעהר וויזירען קיין פעסטער פון יודישע עמיגראנטען.

דערוייל איז אנגעקומען קיין גאלאץ נאך א פארטיע עמיגראנטען פון דארדשעווא און זיך צוגעגרייט צו פאהרען קיין קאנסטאנטינאפאל; איך האב זיי מזהיר געווען זיי זאלען נישט פאהרען ווייטער וויל מען לאזט נישט יעצט אריין רומענישע יורען קיין קאנסטאנטינאפאל. די עמיגראנטען האבען אבער נישט געהאט קיין אנדערע ברירה און געפאהרען. נאך זיי זענען אנגעקומען 412 פערזאן פון פאצשאני, וועלכע האבען שוין איניגע טעג נישט געהאט וואס צו עסען און זיך אנגעכאפט אונדער נסיעה קיין קליינאזיען. איך בין געגאנגען צום טערקישען גענעראל-קאנזול און געבעטען איהם ער זאל אויסנאהמסווייזע זיך משתדל זיין פאר די עמיגראנטען, מען זאל זיי אריינלאזען אין טערקיי. דער גענעראל-קאנזול האט אוועקגעשיקט מיין ביטע צום טערקישען געזאנדטען; עס האט אבער אלעס נישט געהאלפען. דער טערקישער געזאנדטער האט געענפערט פער דעפעשע מען זאל זיך שטרענג האלטען ביים פריהערדיגען בעפעהל און נישט וויזירען די פעסער פון יודישע עמיגראנטען. די עמיגראנטען זיצען דערוייל אין גאלאץ, און ווערען געשפייזט פון דער יודישער געמיינדע.

*

בולגאריען. אספהאין סאפיא. אין סאפיא, הויפטשטאט פון בולגאריען, איז יעצט איין אספה, אויף וועלכע זענען געקומען דעלעגאטען פון אלע יודישע קהלות אין בולגאריען, כדי אויסצוקלייבען איין רב הכולל און צו מאכען א יודישעס קאנסיסטאריום, און אויך צו בעקלערען מיטלען געגען דעם אנטיסעמיטיזם אין בולגאריען.

*

האלאנד. מאקס נארדוי אין האאג. דעם 10 אפריל האט מאקס נארדוי געהאלטען א רעדע אין האאג (האלאנד) איבער ציוניזם. אין די וכוחים האבען זיך בעטהייליגט דר. א. קערדיק, א דעפוטאט פון פארלאמענט און דער האאגער אבעררא‎בינער דר. ט. לעווענשטיין. די רעדע פון נארדוי האט געמאכט א שטארקען איינדרוק אויף דעם עולם.

*

ארץ ישראל. = אין ירושלים האט מען שוין געלעגט א פונדאמענט צו א הויז פאר דער ביבליאטהעק פון דר. חאזאנאוויץ.

ארץ-ישראל זויין. אויף דער פאריזער אויסשטעלונג וועלען די ארץ-ישראל וויינען פערנעהמען אגרויסען פלאץ — נעבען סירישען טהעאטער וועלען זיין פאנאראמען פון ירושלים און בית-לחם.

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאנד. — בעוועגליכע קיכען. אין ווארשא וועלען אין קורצען געמאכט ווארען „בעוועגליכע קיכען" וועלכע גרייטען צו ביליג און געזונד עסען פאר דעם פאלק. יעדען טאג וועט ארויס פאהרען א וואגען מיט קעסלען ווארעם עסען. די קעסלען וועלען ווערען„געווארעמט כדי דאס געקעכץ זאל זיך נישט אבקיהלען און דער וואגען וועט ארויספאהרען אין אלע גאסען, אז יעדער זאל קענען בעקומען געקעכץ און פלייש פון דער קיך פאר א קליינעם פרייז. אזאלכע קיכען עקזיסטירען שוין אין פיעל שטעדט אין אויסלאנד. ה' יאן בלאך האט געגעבען זיין נדבה אויף די קיכען — 3000 רובעל.

די קיכען וועלען פיהרען נישט-כשרעס עסען נאר עס איז צו האפען אז אויב די בעוועגליכע קיכען וועלען זיך ערווייזען פאר ניצליך וועלען אויך יודישע בעלי-צדקה איינפיהרען אזאלכע קיכען פאר יודישע ארימע לייט.

עקזאמען אין פארבערייטונגס-קלאס. דער מיניסטער פון פאלקסאויפקלערונג האט מודיע געווען מיט א צירקולאר אלע אז מען קען צולאזען קינדער צום עקזאמען און אריינגעהמען אין פארבערייטונגס-קלאס פון די גימנאזיען, פראגימנאזיען און רעאל-שולען נישט נור אין מאנאט אויגוסט נאר אויך אין מאנאט מאי.

פערקויף פון קוילען. אויף דעם קינפטיגען ווינטער זענען שוין ווארשעווער איינוואהנער פערזיכערט פון א יקרות פון קוילען. די קאנצעליאריע פון ווארשעווער גענעראל גובערנאטאר האט געמאכט א בעשטעלונג אין די קוילען-גרובען פון דאמבאווא-סאסנאוויצע אויף 33,000 וואגען קוילען צום פרייז פון 55 קאפ׳ א קארץ, אויסער פראכט. דאס פערקויפען פון די בעשטעלטע קוילען איז איבערגעגעבען דעם סוחר קליינאדעל, וועלכער איז מחויב צו פערקויפען אויף דעם פרייז וואס די קאנצעליאריע פון גענעראל-גובערנאטאר וועט בעשטימען.

*

פראנקרייך. -- די וועלטאויסשטעלונג. מען האט ארויסגעגעבען א גרויסען קאטאלאג וואו עס זענען פערשריבען די נעמען פון אלע מענשען וואס האבען ארויסגעשטעלט זאכען אויף דער אויסשטעלונג. אויסשטעלער זענען פערשריבען 90,000 מאן.

איין אומגליק אויף דער פאריזער וועלטאויסשטעלונג. אויף דער פאריזער וועלט אויסשטעלונג איז שוין געווען דאס צווייטע אומגליק איינמאל איז אבגעברענט געווארען איין געביידע, נאר עס האט קיינעם נישט נעשאדט. דעם 29 אפריל איז איינגעפאלען א בריק, וועלכער פיהרט פון מארס-פעלד אין אבסעוואטאריום (וואו מען קוקט דורך פערגרעסערונגס גלעזער אויף דעם הימעל מיט די שטערענם). עס זענען געהרגיט געווארען 9 מענשען און איניגע פערוואונדעט מען האט געעפענט דאס אבסערוואטאריום, איידער עס איז פארטיג געווארען די ארבייט און דערום איז געשעהען דאס אומגליק.

דִי חוּרְבָה!

דִי לְבָנָה אוֹיף דֶעם הִימֶעל
שְׁווִימְט זִיךְ טְרוֹיעִריג אוּן שְׁטִיל,
זִי בֶּעלַייכְט מַיין אַלְטֶע חוּרְבָה
מִיט צוּוָוארְפֶענֶע שְׁטֵיינֶער פוּל...
אָט דִי חוּרְבָה מִיט דִי שְׁטֵיינֶער,
אוּן אַיין אַלְטֶע פוּסְטֶע וַואנְד —
דָאס אַלֵיין אִיז אוּנְז גֶעבְּלִיבֶּען
פוּן אַ וואוּנְדֶער — הֶערְלִיךְ לַאנְד.
וִויסְט אוּן נַאקֶעט שְׁטֶעהְט דִי חוּרְבָה
אָהְן אַ בְּלוּם אוּן אָהְן אַ בּוֹים...
סְ'חָלוֹם'ט זִיךְ בַּיי טָאג דִי שְׁטֵיינֶער
פוּן אַיין אַלְטֶען, זִיסֶען טְרוֹים...

אוּן בַּיי נַאכְט וֶוען אַלֶע שְׁלָאפֶען,
וֶוערְט אַ לֶעבֶּען צְווִישֶׁען זֵיי;
עֶס דֶערְצֶעהְלֶען זִיךְ דִי שְׁטֵיינֶער
שֶׁענֶע מַעֲשׂוֹת אַלֶערְלֵיי...
זֵיי דֶערְצֶעהְלֶען, אַז נִישְׁט תָּמִיד
אִיז דָא טְרוֹיעֶרִיג גֶעוֶוען;
נִישְׁט אַ חוּרְבָה — גְלִיק אוּן לֶעבֶּען
הָאט מֶען שְׁטֶענְדִיג דָא גֶעזֶעהְן!...
זֵיי דֶערְצֶעהְלֶען, אַז דִי שְׁכִינָה
הָאט דָא אוֹיף דֶעם אָרְט גֶערוּהְט.

און אַ גאַנץ פֿאָלק האָט דאָ גליקליך
גאַנץ אַ לאַנגע צייט געבליהט...

און זיי פֿרעגען זיך מיט טרעהרען,
צי דאָס אַלטע, זיסע גליק
וועט זיך נאָך אַ מאָל בעווייזען,
און וועט שיינען אונז צוריק?...

— — — — — — — — — — — —

די לבנה אויף דעם הימעל
שווימט זיך טרויריג און שטיל,
זי בעלייכט איין אַלטע חורבה
מיט צוואָרפֿענע שטיינער פֿול...

מ. ווירטה.

דער זייגער.

א מעשה
פֿון שלום עליכם.

דער זייגער האָט אויסגעשלאָגען דרייצעהן (13)...

מיינט נישט אַז איך שפּאַס, איך דערצעהל אייך גאַנץ ערענסט אַ מעשה, וואָס האָט זיך פֿאַרלאָפֿען אין מאַזעפּעווקע, ביי אונז אין שטוב טאַקי, און וואָס איך אַליין בין דערביי געוועזען.

מיר האָבען געהאַט אַ זייגער, אַ וואַנדזייגער, איין אַלטען—אַלטען ירושה־זייגער פֿון דעם זיידען נאָך, וואָס דער זיידע האָט איהם גע־האַט פֿונ'ם עלטער־זיידען, עטליכע דורות כּסדר, נאָך פֿון פֿאַר המעל־ניצקעס צייטען. איין עבירה כ'לעבען וואָס אַ זייגער איז ניט קיין לעבעדיגע זאַך, אַ שטומע צונג און קען נישט רעדען: ער וואָלט דאָס געהאַט צו דערצעהלען און צו דערצעהלען!... אין שטאָדט האָט אונזער זייגער גע־האַט אַ שם פֿאַר'ן ערשטען זייגער, „רב שמחה'ס זייגער". מענשען פֿלעגען קומען אָנשטעלען אויף איהם זייערע זייגערס, וואָרום זיין גאַנג איז געווען דער אמת'ער, ריכטיגער גאַנג. איהר קענט פֿאַרשטעהן, אַז אפילו רב לייביש הקרן, אַ יוד אַ פֿילוסוף, וואָס איז געווען קלאָהר אין „שקיעת החמה" פֿון דער זון אַליין און האָט געקענט דעם לוח אויף אויסווייניג, — האָט ער אַליין געזאָגט (איך האָב דאָס געהערט פֿון זיין מויל), אַז אונזער זייגער איז. . אפילו קענען זיין זייגעריל אַ גרויסע שמאַטע, נישט ווערט קיין שמעקטאַבעקע, נאָר ווערדליג ס'איז פֿאַראַן זיי־גערס, איז אונזער זייגער אַ זייגער... און אַז רב לייביש הקרן אַליין האָט געזאָגט, האָט מען געמענט שטעלען אויף זיינע רייד, וואָרום רב לייביש האָט זיך ניט געפֿוילט אַלע מיטוואָך פֿאַרנאַכט בּין מנחה למעריב, אַרויפֿקלעטערען פֿון אויבען אויף דער ווייבערשע שול, אָדער אויפֿ'ן שפּייך־באַרג וואָס נעבען אַלטען בית־המדרש און גוט נאָכקוקען, האַפּען די מינוט ווען די זון זעצט זיך. אין איין האַנד האָט ער גע־האַלטען זיין זייגעריל, אין דער אַנדערער האַנד־דעם לוח, און בשעת די זון האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף יענער זייט מאַזעפּעווקע, האָט רב לייביש געמאַכט צו זיך אַליין: „געהאַפּט!" און איז טאַקי באַלד אַוועק־געגאַנגען צו אונז אויסגלייכען זיך מיט די זייגערס. אַריינגעקומען צו אונז, אָהן אַ גוטען אָבענד, האָט ער נור אַ קוק געטהון אויף אונזער וואַנדזיי־גער, אויף זיין זייגעריל און אויפֿ'ן לוח, נאָכדעם ווידער אַמאָל אויף אונזער וואַנדזייגער, אויף זיין זייגעריל און אויפֿ'ן לוח, עטליכע מאָל — און נישטאָ מיך.

נאָר איין מאָל האָט זיך געטראָפֿען, אַז רב לייביש איז אַריינ־געקומען צו אונז אויסגלייכען די זייגערס מיט'ן לוח, האָט ער געמאַכט אַ גוואַלד:

— שמ—הה! גיבער! וואו ביזט דו?

דער טאַטע, נישט טוידט נישט לעבעדיג, קומט צו לויפֿען.

— הא, וואָס איז געשעהן, רב לייביש?

— רוצה, דו פֿרעגסט נאָך? — מאַכט צו איהם רב לייביש און טראָגט איהם אונטער זיין זייגעריל גלייך אונטער דער נאָז און טהוט איהם אַ ווייז אויף אונזער וואַנדזייגער און שרייט אויס מיט אַזאַ קול, ווי אַ מענש וואָס מע האָט איהם אָנגעטראָטען סאַמע אויפֿ'ן קראַנקען פֿינגער:

— שמ—חה! וואָס שווייגסט דו? סטייטש, ער לויפֿט דאָך אויף אַנדערהאַלבען מינוט, אויף אַנ־דערהאַל־בען מינוט! וואַרף איהם אַרויס!!! (דאָס לעצטע וואָרט קוועטשט ער שטאַרק, ווי פֿונ'ם שמע ישראל דעם „אחד"!)

דעם טאַטען פֿאַרדריסט די מעשה. וואָס הייסט מע הייסט איהם אַרויסוואַרפֿען דעם זייגער?!

— פֿון וואַנען — זאָגט ער — איז געדרונגען, רב לייביש, אַז מיין זייגער לויפֿט אויף אַנדערהאַלבען מינוט? אפשר וואָלטען מיר געלערענט דעם אייגענעם פּשט פֿאַרקעהרט, אַז אייער זייגעריל געהט אַיינגעהאַלטען אויף אַנדערהאַלבען מינוט? אַ קשיא אויף אַ מעשה?

רב לייביש טהוט אַ קוק אויפֿ'ן טאַטען מיט אַזעלכע אויגען, ווי אויף אַ מענשען, וואָס האָט נור וואָס געזאָגט, אַז עס קען געמאָלט זיין דריי טאָג ראש חודש, אָדער אַז ס'איז מעגליך אַז שבעה־עשר־בתמוז זאָל פֿאַלען אום ערב פּסח, אָדער כּדומה אַזעלכע משוגה ווילדע געדאַנקען, וואָס אַז מע זאָל נור וועלען זיך צולאָזען צום הערצען, קען מען דעם שלאַג באַקומען!... רב לייביש ענטפֿערט נישט דאָס אַנ־דערע וואָרט! ער טהוט אַ טיפֿען זיפֿץ, דרעהט זיך אויס אָהן אַ זייגעזונד, טהוט אַ זעץ מיט דער טיהר און — נישטאָ מיך! נאָר עס מאַכט נישט אויס; רב לייביש'ן קען די גאַנצע שטאָדט, אַז ער איז זיך אַזאַ יוד וואָס איהם געפֿעלט נישט קיין זאַך אויף דער וועלט. אויפֿ'ן בעסטען חזן וועט ער אייך זאָגען, אַז ער איז אַ קאַטשאַן, אַ שייט האָלץ; אויפֿ'ן קלוגסטען מענשען — אַז ער איז אַ בהמה בּצורת פֿערד, אויפֿ'ן גלייכ־סטען שדוך, אַז ס'איז קרום ווי אַ קאָטשערע, און אויפֿ'ן גלייכסטען משל, אַז עס קלעפּט זיך ווי איין אַרבעס צום וואַנד. אָט אַזאַ יוד איז זיך גע־ווען רב לייביש הקרן. נאָר איך קעהר מיך אום צוריק צו אונזער זייגער. דאָס איז שוין געווען, זאָג איך אייך, איין מאָל אַ זייגער! זיין קלונגען האָט מען געהערט אין דער דריטער שטוב: באָם!... באָם!... באָם!... אויף זיין קלונגען האָט כּמעט אַ האַלבע שטאָדט געלעבט: אָב־געריכט חצות, אויפֿגעשטאַנען צו סליחות, פֿרייטאָג צו דער חלה, ערב שבת געבענשט ליכט, שבת צו נאַכטס אָנגעצונדען פֿייער, געזאַלצען פֿלייש וכּדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו יודישקייט, — הכּלל אונזער זייגער איז געווען אַ שטאָדט זייגער. ער האָט נעביך גע־דיענט זעהר, זעהר געטריי, ער האָט זיך קיין מאָל נישט געפּרובט שטע־לען אפילו אויף אַ מעת לעת. ער האָט אויף זיין לעבען נישט פֿאַרזוכט דעם טעם, וואָס הייסט אַ זייגערמאַכער. דער טאַטע איז אַליין געווען איבער איהם דער מייסטער. (ער האָט געהאַט אַ „ידיעה אינ'ם שכל הזיי־גערמאַכעריי".) אַלע ערב פּסח האָט ער איהם פֿאַוואָלינקע אַראָבגענומען פֿון דער וואַנד, דורכגערייניגט די געדערעם מיט אַ פֿלעדערוויש, אַרויס־גענומען פֿון אינווייניג אַ פּאַק שפּינוועבס (פּאַוטינע) מיט געממית'טע פֿליגען, וואָס שפּאַנען האָבען אַהינצו פֿאַרנאַרט, פֿאַרפּלאָנטעט און אָב־געריסען די קעפּליך, מיט טוידטע טאַראַקאַנעס און נעסטליך, וואָס האָבען אַליין פֿאַרבלאָנזעט אַהין און געהאַט דאָרטען אַ מיתה משונה... אויסגערייניגט און אויסגעפּוצט, האָט ער איהם אויפֿגעהאָנגען צוריק אויף דער וואַנד און ער האָט געשיינט, דאָס הייסט זיי האָבען ביידע געשיינט: דער זייגער האָט געשיינט דורך דעם וואָס מע האָט איהם אויסגעצוואָ־גען און אויסגעפּוצט, און דער טאַטע האָט געשיינט, וואָס דער זייגער שיינט.

ויהי היום האָט זיך געטראָפֿען אַ מעשה. דאָס איז געווען איין מאָל אין אַ שענעם נישט קיין המאַרנעם טאָג, מיר זענען אַלע געזעסען ביים טיש און געגעסען אָנבייסען. איטליכס מאָל ווען דער זייגער האָט געשלאָגען האָב איך ליעב געהאַט צו צעהלען און דווקא אויף אַ קול:

— איינס... צוויי... דריי... זיבען... עלף... צוועלף... דרייצעהן... אוי, דרייצעהן ! !

— דרייצעהן ? — רופט זיך אָן דער טאַטע און צעלאַכט זיך — ביזט אַ שענער בַּעַל חֶשְׁבּוֹן, קיין עַיִן הָרָע ניט ! האָסט אַמאָל געהערט זייגער דרייצעהן ?

— סטייטש — זאָג איך — ער האָט אָבער פאָרט אויסגעשלאָגען דרייצעהן, ווי איך בין אַ יוד אַז דרייצעהן !

— דרייצעהן פעטש וועסט דו פון מיר האָפען ! — מאַכט דער טאַטע צו מיר מיט כַּעַס — זאָלסט דאָס אַנדערע מאָל נישט איבערהזרען אַזאַ נאַרישקייט, גוי, אַ זייגער ק ע ן נישט שלאָגען קיין דרייצעהן !

— ווייסט וואָס איך וועל דיר דערצעהלען, שמחה ? מישט זיך אַריין די מאַמע אין מיטען — איך האָב מורא, אַז דאָס קינד איז גערעכט. מיר דאַכט, אַז איך האָב אויך איבערגעצעהלט דרייצעהן.

— אָט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוֹב ! — מאַכט דער טאַטע און עס ווייזט אויס, אַז ער אַליין פאַלט אויך אַריין אין אַ שטיקיל ספק. נאָכ'ן עסען געהט ער צו צום זייגער, שטעלט זיך אויף אַ ביינקיל, טהוט אַ פאָרקע אינווייניג עפּיס אַ רעדיל און דער זייגער הויבט אָן צו קלונגען. מיר אַלע זאַלבאַדריט צעהלען, שאָקלען צו בשעת מעשׂה מיט'ן קאָפּ נאָך יעדען קלונג: איינס... צוויי... דריי... זיבען... נייען... צוועלף... דרייצעהן"...

— דרייצעהן ? ! — זאָגט דער טאַטע און קוקט אויף אונז ביידען מיט אַזעלכע אויגען, ווי ביי אַ מענשען, וואָס זאָל דערהערען פלוצים, אַז די וואַנד האָט באַקומען לָשון און רעדט ווערטער. ער טהוט נאָך אַ מאָל אַ פאָרקע דאָס רעדיל און דער זייגער קלונגט ווידער אַ מאָל דרייצעהן ! דער טאַטע קריכט אַראָב פונ'ם ביינקיל מיט אַ זיפ'ץ, בלאַס ווי די וואַנד און בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, קוקט אויף דער סטעלי, קייט די באָרד און רעדט צו זיך אַליין:

— נעשלאָגען דרייצעהן... וואָס הייסט דאָס ?.. וואָס זאָל דאָס באַדייטען ?... ער זאָל זיין קאַלי וואָלט ער זיך געשטעלט.. אֶלָא וואָס דען ? מוז איך לערנען דעם פּשט און זאָגען אַ שפּריזינקעלע" ?...

— דאַרפסט דו הֶקִירֶה'ן אַ שפּריזינקעלע ? — זאָגט איהם די מאַמע — אַמעהר נעמט מען אַראָב דעם זייגער און מע מאַכט איהם צו רעכט, ביזט דאָך עפּיס אַ מייסטער.

— שאַ, אפשר ביזט דו אויך גערעכט ? — ענטפערט איהר דער טאַטע און נעמט אַראָב דעם זייגער און פאָרעט זיך מיט איהם, ער שוויצט, האָרעוועט אָב אַ גאַנצען טאָג און היינגט איהם אויף צוריק אויף זיין אָרט — דאַנקען גאָט דער זייגער געהט ווי עס געהער צו זיין, און אַז עס קומט אַרום האַלבע נאַכט שטעהען מיר שוין אַלע אַרום איהם און צעהלען אָב צוועלף. דער טאַטע קוועלט.

— הא ? קלונגט שוין ניט קיין דרייצעהן ? אַז איך זאָג אַ "שפּריזינקעלע" ווייס איך וואָס איך זאָג.

— איך זאָג שוין לאַנג אַז דו ביזט אַ בְּרִיָה — מאַכט צו איהם די מאַמע — איך פאַרשטעה נור ניט איין זאַך: למאַי הריפּעט ער ? ער פלעג דאַכט מיר קיין מאָל נישט הריפּען, ווי ער הריפּעט.

— עס ווייזט זיך דיר אויס ! — זאָגט דער טאַטע און הערט זיך צו, ווי דער זייגער הריפּעט בשעת עס קומט צום קלונגען. ווי איין אַלטער מאַן, איידער ער באַדאַרף זיך אויסהוסטען, מאַכט ער היל־היל־היל־טררררר.. און ערשט נאָכדעם: באָם !... באָם !... באָם !.. און אפילו דער "באָם" אַליין איז שוין אויך גאָר נישט דער "באָם" וואָס פריהער; דער פריהריגער "באָם" איז געווען אַ פרעהליכער "באָם", אַ לעבעדיגער, און איצט האָט זיך אַריינגעגנבֿעט אין איהם עפּיס אַ מין אומעטיגקייט, אַ טרויריגקייט, ווי אין דער שטימע פון איין אַלטען, אויסגעדינטען חזן יום כפּור צו נעילה... וואָס ווייטער ווערט דאָס הריפּען גרעסער און דאָס קלונגען שטילער און אומעטיגער, און דער טאַטע ווערט מרה שחורה'דיגער; מע זעהט אַז עס קרענקט איהם, ער האָט דערפון שטילע יִסורים, עס עקט זיך איהם דאָס היות און ער קען דערצו גאָר ניט העלפען. עס דאַכט זיך, אַז אָט אָט וועט זיך דער זייגער גאָר אין גאַנצען אַנידערשטעלען; דער אומרוה הויבט אָן צו מאַכען עפּיס מאוסע תנועות, שיטערע גענג. ער הוידעט זיך אין אַ זייט, פאַרטשעפּעט זיך אַלע מאָל, ווי איין אַלטער מאַן, וואָס שלעפּט זיך איהם נאָך אַ פוס. מע זעהט אַז דער זייגער פאַרקאַטשעט זיך אַנידערשטעלען אויף תמיד, אויף אייביג ! אַ גליק וואָס דער טאַטע קוקט זיך אַרום באַצייטענס און פאַרשטעהט, אַז דער זייגער איז דאָ נעביך גאָט די נְשָמָה שולדיג; שולדיג איז די וואָג, — ווינציג וואָג ! און ער טשעפּעט צו צו דער וואָג דאָס אויבערשטע פונ'ם שטייסיל (אַ מַשָׂא פון אַ פאָר פונט) דער זייגער געהט אַוועק ווי אַ מִזְמוֹר און דער טאַטע ווערט פרעהליך, אַ נייער מענש !

נישט לאַנג געדויערט דאָס אָבער: דער זייגער הויבט ווידער אָן אונטערפוילען זיך, דער אומרוה הויבט ווידער אָן צו מאַכען משוגע'נע הַוָיוֹת: אַ הוידע אין איין זייט פּאַוואָלי, אין דער אַנדערער זייט גיך, מיט אַ קרעל — "קְהִי". עס קרעלט ביי דער נְשָמָה, עס שלאָגט צום האַרצען ! אַ גאָטס רַחֲמָנוֹת צו זעהען ווי דער זייגער גוסט און דער טאַטע אויף איהם קוקענדיג צאַנקט, געהט אויס פאַר יסורים, ווערט אויס מענש.

ווי אַ גוטער דאָקטאָר אַ מוּמְחֶה, וואָס איז זיך מַפְקִיר פונ'ם חולה'ס וועגען, ווענד איין אַלע כּוֹחוֹת, טראַכט צו וואו ס'איז פאַראַן אַ מיטעל אויף דער וועלט כְּדֵי צו ראַטעווען דעם קראַנקען, נישט לאָזען איהם שטאַרבען, אַזוי האָט זיך דער טאַטע גענומען ראַטעווען דעם אַלטען זייגער מיט אַלע מעגליכקייטען.

— ווינציג וואָג, ווינציג חַיוֹת ! — זאָגט דער טאַטע און היינגט אָן אויף דער וואָג אַלע מאָל נאָך און נאָך מַשָׂא: פריהער איין אייזערנע סקאָווערדע, נאָכדעם אַ קופּערנע קוואָרט, שפּעטער אַ פרעסיל איין אייזערנס, אַ זעקעלע זאַמד, אַ פּאָר ציגעל, — דער זייגער ציהט דערפון אַלע מאָל פרישע היות און געהט, מיט צרות טאַקי, מיט אַנגסטען, נאָר ער געהט, ביז עס האָט זיך געטראָפען איין מאָל ביינאַכט אַ גרויסער אומגליק.

דאָס איז געווען אום ווינטער פרייטאָג צו נאַכטס. מיר האָבען אָבגעגעסען די שַׁבָּת'דיגע וועטשערע, די געשמאַקע געפעפערטע פיש מיט חריין, די הייסע יוך מיט לאָקשען, דעם פלוימענצימעס, אין אָבגעבענשט, ווי עס געהער צו זיין. די שַׁבָּת'דיגע בענשליכט האָבען נאָך געצאַנקט. די דינסט האָט דערלאַנגט פונם אויפ'ן אויבען פרישע, וואַרעמע, גוט אויסגעטרוקענטע סעמעטשקעס, און עס קומט אַריין די מ ו מ ע י ע נ ט ע, אַ שוואַרצהֶעוודיג ווייביל אָהן צייהן, וואָס דער מאַן האָט זי אַוועקגעוואָרפען און אַוועקגעלאָזט זיך צום רבּין שוין היבשע עטליכע יאָהר.

— גוט שבּת — זאָגט די מ ו מ ע י ע נ ט ע — איך האָב געוואוסט אַז ס'איז ביי אייך דאָ פרישע סעמעטשקעס; דער חִסָרוֹן וואָס ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו קנאַקען, נישט מעהר זאָל מיין שלים־מזל לעבען וויפיעל איך האָב צייהן אין מויל... ווי געפעלט דיר, מ ל כ ה, די היינטיגע פיש וואָס האָט זיך אָפּגעטהון ביי זיי ? איך פרעג איהם, מ נ ש ה ד ע ם פ י ל י ע ר, וואָס אַזאַ יְקָרוּת אויף אייך ? שפּרינגט אונטער שׂ ר ה פ ע ר י ל די נְגִידִית: "גיט מיר גיכער, גיט מיר, וועגט מיר אָב אָט דאָס העכטיל !" "וואָס אַזאַ היט'ן אויף אייך, זאג איך, גאָט איז מיט אייך, דער טייך ברענט ניט און מ נ ש ה וועט צוריק די פיש ניט פיהרען; ביי די נגידים, זאָג איך, איז אַ פָּנִים געלד וואָלוועל און שֵׂכֶל טהייער ?... געהט זי דאָך מִסְתָּמָא און עפענט אויף מיר אַ מויל: "קַבְּצָנִים, זאָגט זי, האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון... איין אָרים מאַן, זאָגט זי, טאָר זיך נישט גליסטען..." וואָס זאָגסט דו אויף אַזאַ הולטייקע ? לאַנג איז זי געשטאַנען מיידילווייז מיט איהר מאַמע אין מאַרק ביים טישיל און פאַרקויפט סטיינגעליך ?... פונקט אַזוי ווי פ ע ס י ל פ י י ס י אַ ב ר ה ם'ס נעמט זיך איבער מיט איהר טאָכטער, וואָס זי האָט חֲתוּנָה געהאַט פאַר־ אַ גְבִיר פון ס ט ר י ש ט ש, זי גענומען ווי זי שטעהט און געהט... יודישע גליקען, מע זאָגט זי ווערט פאַרשוואַרצט קיין עַיִן הָרָע אויף איהרע יאָהר און טעג, קען נישט הויזען מיט די קינדער... וואָס זשע, ס'איז גוט צו זיין אַ שטיפמאַמע ? מע זאָל גאָר בעהיט ווערען ! אָט נעמט הודיל'ען, דאַכט זיך וואָס האָט מען צו איהר ? זאָלט איהר זעהען וואָס זי האָט פון די שטיפקינדער ! טאָג ווי נאַכט הערט מען קולות, מען שטעלט זיך פייגען, פיטש־פּאַטש, דריי שלייערס אַ גראָשען...

די ליכט הויבען אָן אויסגעהן. דער שאָטען אויף די ווענד קלעטערט, דראַפּעט זיך העכער און העכער. די סעמעטשקעס טרישטשען. דער עולם שמועסט, דערצעהלט מעשׂיות, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, איינע צו דער אַנדערע געהער זיך ניט אָן. נאָר מעהר פון אַלע רעדט די מומע יענטע.

— שאַ! — רופט זיך אָן די מומע י ע נ ט ע — למאַי אַט האָט זיך ניט לאַנג געטראָפען נאָך אַ שענערע מעשׂה. ניט ווייט פון י אַ מ פּ ע ל ע, אַ ווערסט דריי, זענען גזלנים באַפאַלען אַ יודישע קרעטשמע, אויסגעקוילעט אַ גאַנצע שטוב מיט מענשען, אַ פּיצעלע קינד אין וויגעלע אויך געקוילעט, איבערגעלאָזט נור איין דינסטמיידיל וואָס איז געשלאָפען אין קעך אויפ׳ן אויבען, זי האָט דערהערט מע שרייט, איז זי אַראָב געשפּרונגען, דאָס דינסטמיידיל, פונ׳ם אויבען, זי טהוט אַ קוק דורך דער שפּאַרונע פון דער טיהר, זעהט זי, דאָס דינסטמיידיל, עס ליגט אויף דער ערד דער בעל הבית מיט דער בעל הבית׳טע געקוילעטע און בלוט אַ גאַנצער טייך. איז זי זיך מיישב, דאָס דינסטמיידיל, און שפּרינגט אַרויס דורך אַ פענסטער, און לויפט אַוועק גלייך אין שטאָדט אַריין מיט אַ גוואַלד: ״יודישע קינדער, ראַטעוועט, גוואַלד, גוואַלד!!!״...

פּלוצים, אַזוי ווי די מומע יענטע גוואַלדעוועט דאָ, הערען מיר: טררראַך — טאַ־ראַרראַך — באָם — דזין — דזין — באָם!... פאַרטיפט אין דער מעשׂה האָבען מיר נור געמיינט, אַז גזלנים זענען אַנגעפאַלען אויף אונזער שטוב און האָבען אויסגעשאָסען פון צעהן האַרמאַטען, אָדער ס׳איז איינגעפאַלען דער דאַך, אָדער ס׳איז ערדציטערניש, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק געשעהן. מיר האָבען זיך נישט געקאָנט ריהרען פון די ערטער, אַ מינוט האָבען מיר געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן ווערטער און אַלע מיט אַמאָל האָבען מיר אָנגעהויבען צו שרייען: גוואַלד! גוואַלד! — פון גרויס אומפעט האַפּט מיך די מאַמע אַרום, קוועטשט מיך צו צום האַרצען און שרייט:

— מיין קינד, מיר זאָל זיין פאַר דיר, וועה איז מיר!

— האַ? וואָס? וואָס איז איהם? וואָס איז געשעהן? שרייט דער טאַטע.

— גאָרניט, גאר נישט! שאַ שאַ! — שרייט די מומע יענטע און מאַכט מיט די הענד און דאָס דינסטמיידיל לויפט אַריין פון קיך אַ טוידטע.

— ווער שרייט דאָ? וואָס איז? עס ברענט? וואו ברענט? וואו?

— עס ברענט? וואו ברענט? — שרייען מיר אַלע אינאיינעם — גוואַלד, יודען, ראַטעוועט, סע ברענט!

— ווער ברענט! וואָס ברענט? ברענען זאָלסט דו אויפ׳ן פייער, דו מויד איינע, פאַרברענט און פאַרשׂרפהט זאָלסט דו ווערען! — שרייט די מומע יענטע אויפ׳ן דינסטמיידיל — אַט איז זי אויך דאָ, טאָמער איז קאַרג! נאַ דיר גאָר סע ברענט! אין דער ערד אַריין צו אַלדע שוואַרצע יאָהר! האָסט דו געהערט איין אַנטיק! וואָס שרייט איהר וועלכע גוטע יאָהר? וואָס גוואַלדעוועט איהר? טפו אויף מיינע שונאים׳ס קעפּ! מע האָט זיך דאָס אַביסיל איבערגעשראָקען טאָמער ווייסט איהר וואָס? פאַר א קלאַפּ! ניטאָ וועמען צו לאַכען! גאָט איז מיט אייך, דאָס איז דער זייגער, דער זייגער אַראָבגעפאַלען, היינט ווייסט איהר שוין? מע האָט אָנגעהאָנגען אויפ׳ן זייגער פון כל מאמינים שהוא, דריי פוד משׂא איז ער אַראָבגעפאַלען. וואָס איז דאָס חדוש? להבדיל אַ מענש וואָלט אויך ניט בעסער געוועזן! האָסט דו געהערט אַביסיל!

ערשט דעמאָלט קומען מיר צו זיך. אויפגעשטאַנען איינציגווייז פונ׳ם טיש, געהען מיר צו צום זייגער און בעטראַכטען איהם, ווי ער ליגט נעביך מיט׳ן פּנים אַראָב, אַ דערהרגעטער, אַ צערבראָכענער, אַ צעשאָטערנער, אַ סקאַליטשעטער אויף אייביג!

— אויס זייגער! — מאַכט דער טאַטע, טויט ווי די וואַנד, אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, ברעכט די הענד און טרעהרען שטעהען איהם אין די אויגען. איך קוק אויפ׳ן טאַטען, עס גליסט זיך מיר וויינען.

— שאַ, זעה נור, וואָס דאַרף מען זיך אַזוי אָבעסען דאָס האַרץ? — זאָגט די מאַמע — מסתּמא אַזוי באַשערט, אָנגעצייכענט מן השמים, אַז היינט אין דער דאָזיגער מינוט באַדאַרף זיין דער סוף זיינער, ווי להבדיל אַ מענש, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רייד, אַ כפּרה ניט אום שבת דערמאָנענדיג, פאַר מיר, פאַר דיר, פאַר אונזערע קינדער, פאַל אַלע אונזערע ליבע און געטרייע און פאַר כל ישׂראל אָמן סלה....

דיא פאַמיליען־פּאַפּירען.

זכרונות פון דוד המלך׳ס פאַמיליע.

פון א. ש. פרידבערג.

(פאָרטזעטצונג)

ער בינדט מיך אָב, מאַכט מיך פריי פון די שטריק און וויל מיך צו טרייסטען. איך דערקען אָן איהם, דאָס ער איז אַ גוטער מענש, און פרעג איהם אַ עצה, וואָס זאָל איך טהון אום מיינע פרוי צוריק צו בעקומען? ער שאָקעלט דעם קאָפּ און זאָגט:

דערצו איז נישטאָ קיין עצה, צו געהען צום קעניג ראָטה איך אייך ניט אויף קיין פאַל, דאָרט וועט מען אייך געוויס אָבהאַקען דעם קאָפּ. אונזערע מלכים מיינען, דאָס עס איז באמת אַ גרויסע עהרע פיר די מאַנען, ווען זייערע פרויען געפעלען זיי. אויסערדעם איז אונזער קעניג יעצט אַזוי בעשעפטיגט מיט דער צובערייטונג צו דער מלחמה מיט אלכסנדר׳ן, דאָס מען וועט אייך געוויס צו איהם גאָר ניט צולאָזען, איהר וועט איהם גאָר ניט בעקומען צו זעהען״.

— אפשר איז מעגליך אַ מיטעל צו געפינען, מיין פרוי פון דאָרט אַרויס צו בעקומען?

מיין ווירטה לאַכט זיך אויס און זאָגט:

״עס איז אַזוי מעגליך ווי די זון פון הימעל אַראָבצוגנב׳נען. דער האַרעם (פּאַלאַץ פאַר די פרויען) געפינט זיך אינעווייניג אין קעניגליכען פּאַלאַץ, ביז מען קומט אהין, האָט מען צעהן טויערן דורכצוגעהען און יעדער טויער איז בעזעצט מיט אַ שטאַרקע וואַך פון סאָלדאַטען. די פענסטער פון האַרעם קומען אַרויס אין אַ גאָרטען, וועלכער איז אָרום גערינגעלט מיט צוויי הויכע מויערן, און פון אויבען זיינען די ווענד געדיכט בעזעצט מיט אייזערנע שאַרפע שפּיטצען. ביי דער צווייטער וואַנד פון דרויסען איז דער גרויסער טייך פרת. דערפון קענט איהר פערשטעהן, ווי אונמעגליך עס איז אַהין צו דערגרייכען.

דאָך האָב איך זיך ניט אָבגעזאָגט פון מיין האָפענונג, מיט גאָטעס הילף מיין טהייערע רבקה צו בעפרייען, און ווען עס זאָל מיר דאָס אפילו דאָס לעבען קאָסטען.

ווי נור עס האָט אָנגעפאַנגען צו טאָגען, האָב איך איבערגעלאָזען די קינדער אויף דעם ווירטה׳ס השגחה. און אַליין בין איך אַוועק צום ברעג טייך, וואו עס שטעהט דער קעניגליכער פּאַלאַץ. דאָס איז געוועזן אַ הויכער נאַקעדיגער ברעג, דער טייך איז איינגעפּרעסט צווישען איהם און דער הויכער וואַנד פון מויער. דעריבער איז דאָס וואַסער שמאָל אָבער זעהר שטרעמיג, אויבען אויפ׳ן ברעג שטייגט אַ פעלז וועלכער שטאַרצעט הערויס ביז דעם האַלבען טייך. איך קריך אַרויף אויף דעם פעלז — פון דאָרט זעה איך די סך פענסטער פון האַרעם. צווישען האַרעם און אינעווייניגסטער וואַנד פון מויער איז אַ לאַנגער שמאָלער גאָרטען, וועלכער איז ביי יעדעם פענסטער אָבגעצוימט אין דער ברייט, כדי יעדע פרוי פון האַרעם זאָל האָבען אַ בעזונדערן שפּאַציער־פּלאַץ. איינינע פרויען זענען דאָרט אויך יעצט אַרומגעגאַנגען און שפּאַצירט, יעדע אין איהר קליינעם גערטענדיל. צוויי טעג האָב איך כמעט ניט אָבגעטרעטען פון דעם פעלזען — חוץ וואָס איך האָב מיך פון צייט צו צייט אָבגעהאַפּט אין האָטעל, די קינדער צו זעהען — אָבער פון רבקה׳ן האָב איך דאָרט קיין סימן געזעהען. אויפ׳ן דריטען טאָג בעמערק איך דאָרט אַ פרוי אין איהר צימער געראַדע אַנטקעגען דעם אָרט וואו איך שטעה, איהרע בעוועגונגען ווייזען מיר עפּיס אויס ווי בעקאַנט. די פרוי געהט צו צום אָפענען פענסטער — אַך, דאָס איז מיין רבקה! און וואָס איז פון איהר געוואָרען אין די פּאָר טעג? איהר געזיכט איז בלייך, די אויגען רויט פון וויינען, איהר האָר צעוואָרפען, אַליין איז זי צוטראָגען, פערטראַכט. ענדליך בעמערקט זי מיך און וויל אַ געשריי טהון, איך

אָבער לעג מיר די האַנד אויפ'ן מויל, אַלס צייכען צו שווייגען. דאַן שרייב איך אַ קליינעם צעטיל, בינד איהם אָן צו אַ שטיינדיל און וואַרף עס צו איהר פענסטער — צו מיין גליק פאַלט עס אַריין גלייך צו איהר אין צימער. זי העבט עס געשווינד אויף, וויקעלט אָב דעם צעטיל, לייענט עס דורך און ווינקט מיר צו, דאָס זי איז גרייט אַלעס צו טהון ווי איך ראַטה איהר.

אין יענעם טאָג האָב איך זיך דאָרט מעהר ניט געוויזען. איך בין אַוועקגעגאַנגען אויפ'ן מאַרק, האָב דאָרט איינגעקויפט אַ רעכט ביסיל לאַנגע דינע אָבער שטאַרקע שטריק, האָב זיי אין מיין צימער פעסט צוזאַמענגעבונדען, איינע אָן די אַנדערע, און שפּעט אין דער נאַכט האָב איך מיך מיט זיי אַרומגעוויקעלט און אַוועקגעגאַנגען צו יענעם פּעלזען. דאָרט האָב איך פון זיך אָבגעוויקעלט די שטריק. איין עק האָב איך שטאַרק בעפעסטיגט אָן איין שטעלע, און דעם אַנדער עק פון שטריק בינד איך צו אַ שטיין. אַזוי שטעה איך און וואַרט, אויף דעם סיגנאַל (סימן) וועלכען מיין פרוי דאַרף מיר געבען, לויט ווי איך האָב מיט איהר אין צעטיל אָבגערעדט. פונקט האַלבע נאַכט עפענט רבקה איהר פענסטער און שטעלט אַ אָנגעצינדענע ליכט נאָהענט פון איהם. איך נעהם דעם עק פון שטריק, וואו דער שטיין איז צוגעבונדען, פערמעס מיך מיט איהם גאַנץ גוט און שליידער דעם שטיין גראַדע צו איהר אין פענסטער. גאָט האָט געהאָלפען, דער שטיין פליהט אַריין אַהין און מיט איהם דער שטריק. זי בינדט איהם פעסט אָן אָן פוס פון איהר בעט, דער שטריק איז גוט אָנגעצויגען. דעם איבריגען טהייל פון שטריק שניידט זי אָב, בינדט איהם אַרום זיך, מאַכט אין איהם אַ שלייף, אויף וועלכען זי זאָל זיך קענען האַלטען ווען די הענד וועלען איהר שוואַך ווערען ביי דער לאַנגער בעוועגונג. יעצט פערלעשט זי דאָס ליכט און הויבט זיך אָן אַראָבצולאָזען, אַרבעט שטאַרק מיט די הענד, רוקט זיך אַליין ווייטער, און ווען די הענד ווערען איהר שוואַך, רוהט זי זיך עטוואַס אָב, הייננענדיג אויפ'ן שלייף וואָס איז בעפעסטיגט צום לאַנגען אָנגעשפּאַנטען שטריק. אַזוי רוקט זי זיך ווייטער און ווייטער, נאָך איינינע מינוטען — און מיין רבקה ליעגט מיר אויפ'ן האַלז!

—מיין טהייערעס לעבען, דו ביזט שוין יעצט ווידער מ י י נ ע! — רוף איך אויסער זיך פאַר פרייד.

"יאָ, און דערצו נאָך אַזוי ריין ווי פריהער — ענטפערט זי מיט טהרערען פון פרייד — איך האָב ניט אויפגעהערט צו יאָמערן און צו קלאָגען, האָב מיך קראַנק געמאַכט, כְּדֵי כ'זאָל מיך ניט פיהרען צום קעניג".

איך האָב פאַר איהר מיטגעבראַכט מאַנסבי'לשע קליידער, וועלכע זי האָט גלייך אָנגעטהון כדי ניט דערקענט צו ווערען. דאַן פיהר איך זי צום סוף שטאָדט, זיך פאַר איהר אויס אַ אָרט וואו זי זאָל וואַרטען אויף מיר מיט די קינדער. נון געה איך נאָך מיין קוואַטיער, וועק אויף די קינדער, טהו זיי אָן, שפּאַן מיין פערד און וואָגען און אײדער עס איז טאָג געוואָרען, בין איך שוין מיט מיין געזינדעל און מיט מיינע זאַכען אויף יענער זייט שטאָדט.

און ווי. גרויס איז געוועזען די פרייד פון אייער מוטער, אַז זי האָט אייך צו איהר האַרץ גערדיקט! — דאָס קענסט דו מיין ליעבער זוהן, זיך לייכט פאָרשטעלען.

איינינע שָׁעה זענען מיר געפאָהרען און זיך גליקליך געפיהלט, דאָס עס האָט זיך אונז אַלעס אַזוי גוט איינגעגעבען. מיט אַ מאָל בעגעגענט אונז אויפ'ן וועג דעם קעניגס סוויטע, וועלכע איז צוריק געריטען פון דער יאַגד. צווישען זיי איז אויך דער אָפיציער וועלכער האָט מיין פרוי דאַמאַלס ביי מיר צוגענומען. ער האָט מיך גלייך דערקאָנט, און אַלס ער זעהט דעם יונגען מאַן וואָס זיצט נעבען מיר, קוקט ער איהם שאַרף אָן. פּלוצלינג גיט ער אַ געשריי: "שטעהט!" איך מאַך מיך ניט הערענדיג און פאָהר ווייטער, אָבער אַ באַנדע רייטער יאָגען אונז נאָך און האַלטען מיין פוהר אויף; מיר בלייבען שטעהן.

— ווי נעהמט איהר אייך דאָס רעכט מיך אויפצוהאַלטען? — רוף איך צום אָפיציער מיט צאָרן.

"וואַרט נור. — ענטפערט ער — איך וויל וויסען ווער איז דער יונגער מענש וואָס זיצט נעבען דיר פון דער רעכטער זייט?

— דאָס איז ניט אייער זאַך! — רוף איך מיט געמאַכטען מוטה.

ער אָבער הערט דאַרויף ווייניג, רייט צו נעהנטער צום וואָגען, קוקט אויף רבקה'ן און רופט אויס: איך שווער דאָס איז דיזעלבע פרוי, וועלכע מיר האָבען פאַר איינינע טעג אין האַרעם געפיהרט. יעצט זיי מוֹחֵל, קעהר זיך אום, און פאָהר מיט אונז צוריק נאָך בָּבֶל, דאָרט וועסט דו דעם קעניג אָבגעבען רעכנונג ווי אַזוי דו האָסט זיך ערלויבט ביי איהם זיין פרוי אָב־צו־גַנְבֶנען".

ביי די רייד קומט אָן דער קעניג אַליין, פרעגט וואָס איז געשעהען, און אַלס דער אָפיציער דערצעהלט איהם אונטערטהעניגסט די גאַנצע מַעֲשֶׂה, הייסט דער קעניג מען זאָל אונז אָבפיהרען נאָך בבל.

אונזער פוהר ווערט אַרומגערינגעלט פון מיליטער, מיר קענען ניט ענטלויפען, ניט זיך וועהרען, מיר מוזען פאָהרען צוריק, און ווי מיר קומען אין בבל פיהרט מען אונז פאַר דעם קעניג.

"ווי אַזוי האָסט דו זיך געוואַגט, פון מיר אַ פרוי אַוועקצופיהרען? — רופט ער צו מיר מיט גרויס צאָרן.

איך ענטפער מיט אַ פעסטע שטים:

— איך האָב דאָס געטהון, וואָס יעדער ערליכער מאַן האָט דאָס רעכט צו טהון: אָבצונעהמען דאָס וואָס איז זיינס. דאָס איז מיין ווייב, איך האָב מ י י ן א י י ג ע נ ע פ ר ו י אָבגענומען.

"און ווער אין מיין לאַנד האָט עטוואָס א י י ג ע נ ע ס? פְּרַס איז מיינס, און אַלעס וואָס דאַרינען, די מענשען, זייער לעבען, זייער גוטס — אַלעס, אַלעס געהערט צו מ י ר.

— אֱמֶת טאַקי, פְּרַס געהערט צו דיר — אָבער דו קענסט ניט וויסען אויף ווי לאַנג! דו קענסט גאָר ניט וויסען, אויב אין נאָך איינינע וואָכען אַרום, וועט דיר ניט פעהלען אפילו אַ שטיקיל פלאַטץ, וואו דיין קאָפּ אַנידערצולעגען. ציטער פאַר דעם יונגען צ י ג ע נ ־ ב אָ ק!

"פאַר וועמען זאָגסטו דו זאָל איך ציטערן?" — פרעגט דער קעניג פערוואונדערט.

— איך וויל דיר עס אָפען זאָגען: אין מיין פאָלק איז געוועזען אַ נָבִיא מיט'ן נאָמען דָנִיאֵל. בִּשְׁעַת בָּבֶל איז נאָך געוועזען איין אייגענע שטאַרקע כאַלדעישע מְלוּכָה, האָט דער דאָזיגער נביא אויף איהר געזאָגט: עס וועט קומען אויף איהר אַ באַראַן, וואָס וועט מיט זיינע הערנער אַלעס אין איהר צערשטערען. דאַן אָבער וועט קומען אַ יונגער ציגענבאָק, וואָס וועט דעם באַראַן די הערנער אָבברעכען און איהם אַנידערוואַרפען און צו שטויב צערייבען. און דער נביא האָט ערקלערט זיין מָשָׁל אַזוי: דער באַראַן — דאָס איז די פערזישע מלוכה, און דער יונגער ציגענבאָק — דאָס איז דער קעניג פון גריעכענלאַנד (דניאל ח').

"אַהאָ! — רופט דער קעניג אין שרעקליכען גרימצאָרן — דו פערדיענסט דעם טויט צוויי מאָל: וואָס דו האָסט פון מיר מיין פרוי געגנב'עט, און וואָס דו וואַגסט זיך מיר אַזעלכע רייד צו זאָגען. איך וויל אָבער דיין שטראָף אָבלעגען אויף דעם אָבענד, ווען איך וועל מיט אַלכסנדר'ן פאַרטיג ווערען. אין דעם טאָג, אין וועלכען דו וועסט זעהען, דאָס דער אַלטער באַראַן איז פיעל שטאַרקער ווי דער יונגער ציגענבאָק, וועל איך הייסען דיך מיט דיין ווייב גוט אויסשמירען מיט פעך און אייך אָנצינדען, דאַן וועט איהר ביידע פאַר מיין געצעלט אַלס אילומינאַציע ברענען!

מען האָט מיך מיט מיין פרוי און קינדער אָבגעפיהרט אין אַ געפענגניס, וואָס איז געוועזען טיעף אונטער דער ערד.

(ענדע קומט)

פיר די הונגעריגע אין בעסאַראַביען:

זאַמלונג ביי איין אָבענד פון ה' "דורשי ציון" פאַריז, דורך דעם סעקרעטער ה' י. ברוכאָוויטש: 15 פראַנק.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau,